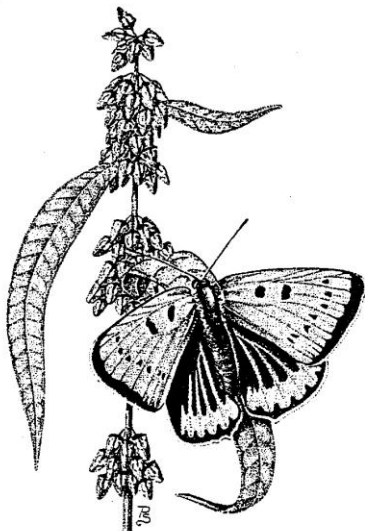

12^e jaargang
oktober 2008

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Als er volgende keer een nachtvlinder op je raam zit, let dan op je woorden. Hij mag er uitzien als een onschuldige bezoeker, onweerstaanbaar aangetrokken door het licht in je kamer, maar het kan ook wel eens een spion zijn.

In het tijdschrift *Natuur- Wetenschap en Techniek* van mei 2008 staat een artikel over cyborg-insecten. Het idee van een dierlijke cyborg ontstond in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Aan de Yale-Universiteit werd ontdekt, dat je elektroden kon aanbrengen in de hersenen van diersoorten, waaronder stieren, en zo controle kon krijgen over hun bewegingen. In 1963 werd dat gedemonstreerd met een stier, die op een onderzoeker afstormde, maar op commando door een elektrisch schokje net op tijd tot stilstand kwam. Inmiddels is het gelukt haaien op deze manier op afstand “bestuurbaar” te maken. Je kunt haaien uitrusten met een cameraatje en zo het dier als spion laten fungeren.

Het artikel in *Natuur- Wetenschap en Techniek* gaat over het nieuwste onderzoek, namelijk om insecten voor dit soort doeleinden te gebruiken. Uiteraard erg moeilijk, omdat insecten zo klein zijn. Toch is het gelukt om via een implantaat de vliegspieren te beïnvloeden. Noord-Amerikaanse groene zomerkevers werden voorzien van een mini-batterijtje en elektronica en konden zo “bestuurd” worden.

De gedachte is nu om grote motten, zoals pijlstaarten, te sturen met GPS-signalen of door een voorgeprogrammeerde instructie (50 m vooruit, dan 10 m linksaf, etc). Het mooiste zou natuurlijk zijn, om gebruik te maken van het eigen controlesysteem van insecten, het vermogen om koers te houden en in de lucht te blijven. Als de onderzoekers vooruitgang blijven maken, dan kan onze vlinderhobby wel eens een riskante bezigheid worden: Big Moth is watching you! Misschien doen soldaten er goed aan om voortaan ook een vliegenmepper mee te nemen naar het slagveld.

Overigens zullen we op onze najaarsbijeenkomst op zondagmiddag 23 november nog geen demonstratie kunnen geven van op afstand bestuurbare Dennenpijlstaarten, maar ik denk dat we desondanks weer gezorgd hebben voor een aantrekkelijk programma, waarin zowel dag- als nachtvlinders ruimschoots aan bod komen. Verder is het van belang hier nog even te melden, dat de determinatiedag in 2009 zal worden gehouden op zaterdag 17 januari in Hemrik, aanvang 11 uur.

Ik hoop jullie allemaal te ontmoeten op 23 november in de Fûgelhelling in Ureterp!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	pag.	1
Inhoud		2
Aankondiging Najaarsbijeenkomst 2008		3
Verslag Voorjaarsbijeenkomst 2008	Gerard Bergsma	4
De bossen van Oranjewoud, een eldorado voor plaatstrouwe spanners!?	Henk Hunneman	7
Verslag excursie Houtwiel op 9 augustus 2008	Jannie Sinnema	12
Nationale Nachtvlinder Nacht 2008	Siep Sinnema	13
Verslag bladmijnenexcursie op 11 oktober 2008	Jannie Sinnema	15
Bijzondere dagvlinderwaarnemingen 2008	Luit de Zee	16
Dagvlinders in eigen tuin door de jaren heen	John Boosman	17
Interessante nachtvlinderwaarnemingen 2008	Gerrit Tuinstra	18
Het Veenhooibeestje	Judith Bouma	23
Macro-nachtvlinderwaarnemingen in het Easterskar bij Sintjohannesga	Wiebe Poppe	29
Resultaten speerpuntgebied 2008	Gerrit Tuinstra	31
Vier micro's, nieuw voor Friesland	Gerrit Tuinstra`	31
Agressieve vlinder	A. en F. Jagersma	35
Handen uit de mouwen	Gerrit Tuinstra	36
Migrerende macronachtvlinders in 2008	Jannie Sinnema	36
Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga	Andy Saunders	38
Ledenmutaties		40
Belangrijke data		41
Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2008		

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op zondag 23 november 2008 in **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's middags om 14.00 uur.

De indeling van deze middag is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag voorjaarsbijeenkomst.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng van en door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken, cd-roms etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
5. Korte film over vlinders van Sumatra en Borneo (Siep Sinnema).
6. Pauze.
7. De nachtvlinderfamilies Arctiidae en Nolidae (Gerrit Tuinstra).
8. Vertoning van een tweetal films van de Vlinderstichting: 'Het intieme leven van dagvlinders' en 'Vlinders op de heide'.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's of cd-roms hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst even bij de secretaris of de voorzitter te melden.
- De contributie (EUR 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.
- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in **excel** in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, email-adres: **s.g.sinnema@orange.nl**
Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.
- Wanneer u een (nieuw) emailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u af en toe berichten kunnen zenden.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - secretaris.

Verslag voorjaarsbijeenkomst 2008. Gerard Bergsma

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 24 april 2008 ('s avonds) in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 37 leden.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

De atlas 'Dagvlinders in Fryslân' is nog steeds voor € 5,00 per stuk te koop bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland. Geef het door aan vrienden en kennissen!!!

Eind vorig jaar zijn een aantal leden van de Vlinderwerkgroep met Hein Boersma in Ghana geweest. De deelnemers zijn een prachtige ervaring rijker.

Van Tjshuis Ingenieurs ontving de Vlinderwerkgroep € 90,00 voor het verstrekken van vlindergegevens ten behoeve van een beleidsproject van de gemeente Heerenveen. Het bestuur zal nadenken over een nuttige besteding van het binnengekomen geld. Wanneer iemand ideeën heeft, laat dit dan a.u.b. weten.

2. Verslag najaarsbijeenkomst.

-Abel Jagersma: correctie aanbrengen op bladzijde 6 bovenaan. Hij heeft vorig jaar 159 soorten macro-nachtvlinders gevangen, waarvan 3 nieuwe soorten.

-Andy Saunders: Correctie pagina 18 van Flinterwille: hij heeft 471 soorten nachtvlinders gevangen.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

De secretaris meldt een tweetal nieuwe boeken. "*Ontdek Vlinders & Libellen*" is een uitgave van de KNNV in samenwerking met de Vlinderstichting en is verschenen ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Vlinderstichting (ISBN nummer 978-90-8660-015-8). Het tweede boek is getiteld '*Vlinders*' en is een uitgave van Tirion Natuur (ISBN nummer 978-90-5210-719-6). Ook dit boek is in samenwerking met de Vlinderstichting uitgebracht, een schitterend fotoboek over vlinders en rupsen; een 'must have' voor de liefhebber.

De ingekomen stukken worden voorgelezen door de secretaris.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

-Hessel Hoornveld heeft veel exemplaren gezien van *Agriopsis leucophaearia* (kleine voorjaarsspanner).

-Henk Post heeft tot nu toe al veel Citroenvlinders waargenomen.

-Johan de Jong heeft ansichtkaarten bij zich van vogels en vlinders. Liefhebbers kunnen deze kopen. Tevens meldt hij zich per direct aan als lid van de Vlinderwerkgroep.

-Gerrit Tuinstra meldt de waarneming van enkele bijzondere soorten nachtvlinders:

Idaea fuscovenosa (dwergstipspanner) → 14 exemplaren op 8 juli 2007 langs het spoor in Heerenveen zuid onderin een bremstruweel; een zeldzame soort voor Friesland. Andy Saunders had enkele jaren geleden (en ook dit jaar) op deze locatie al een exemplaar van deze soort gevangen. Dit was voor Gerrit aanleiding om ter plekke eens goed te gaan zoeken.

Cnaemidophorus rhododactyla (een vedermotsoort) op 1 juli 2007 → lichtvangst van Hilco Meijer in zijn tuin te Drachten. Het is de vedermot van roos. Niet alleen wilde rozen, maar ook gekweekte. De vangstlocatie is een hele vreemde, omdat deze ver van het normale verspreidingsgebied in Nederland verwijderd ligt (kalkrijke duinen in Holland en in Zuid Limburg en incidenteel op andere plekken). Deze soort is nieuw voor Friesland.

Endothenia oblongana (een bladroller) door Gerrit op 23 augustus 2007 tijdens het lichten gevangen op de Afsluitdijk bij Breezanddijk. Gedetermineerd door Joop Kuchlein. Nieuwe soort voor Friesland.

Monochroa hornigi (fam. Gelechiidae). 2 exemplaren op 11 september 2006 gevangen tijdens lichten in Drachten, nabij een nieuwbouwwijk op een ruderaal terrein. Eveneens nieuw voor Friesland.

Teleiodes wgae (fam. Gelechiidae). Een exemplaar gevangen tijdens lichten op 20 juni 2006 te Olterterp. Nieuwe soort voor Friesland.

-John Boosman heeft al veel Citroenvlinders gezien en ook eitjes van het Oranjetipje.

5. Presentaties over de excursie naar Ghana.

Gerrit Tuinstra: Ter voorbereiding op de reis was hij samen met Siep en Jannie Sinnema naar het Zoölogisch Museum te Amsterdam geweest. Daar hebben ze in de bibliotheek van de Nederlandse Entomologische Vereniging de boeken van Seitz betreffende Afrika gefotografeerd (platen en tekst → circa 770 foto's). Daarna in het museum diverse bakken met Afrikaanse nachtvlinders bekeken; veelal nog niet gedetermineerd materiaal. Gerrit toont enkele foto's van de bakken met Afrikaanse nachtvlinders die ze in het Zoölogisch Museum hebben aangetroffen. Vervolgens vertelt Gerrit over de lichtvangsten van diverse avonden op verschillende locaties in Ghana. Niet echt spectaculaire aantallen nachtvlinders op het laken (mogelijk doordat het al aan de droge kant van het seizoen was), maar toch al met al zo'n 1500 exemplaren gevangen. Het is erg lastig om ze op naam te krijgen, aangezien literatuur schaars, verouderd en vaak onjuist is. De boeken van Seitz zijn ook lang niet toereikend met slechte afbeeldingen en veelal oude benamingen. Het zal nog een hele klus worden om alles op orde en gedetermineerd te krijgen. Gerrit toont plaatjes van diverse soorten gevangen nachtvlinders, waaronder ook aan ons bekende trekvlinders, zoals Doodshoofdvlinder en Windepilstaart, maar ook de Oleanderpilstaart.

Hans Bijl (a.d.h.v. powerpointpresentatie van echtgenote Erica Bijl) is met het eerste groepje (Hans + Wiebe Poppe + Hein Boersma) naar Ghana geweest. Daar

hebben ze een drietal gebieden bezocht, te weten Wli + Bobiri Forest + Attewa Hills. Wli ligt in het oosten van Ghana op de grens met Togo. Daar hebben ze veel dagvlindersoorten gezien en gevangen. Te veel om in dit verslag allemaal op te noemen, maar o.a. *Papilio menestheus*, *Junonia terea*, *Danaus chrysippus*, *Kallima rumia* (een bladvlindersoort), *Hypolimnas anhedon*, *Salamis parhassus*, *Euphaedra themis*. De prachtige foto's zeggen genoeg; om van te watertanden. In Bobiri Forest gebruikt Hein zijn bijzondere vlinderval. Om de vlinders de val in te lokken, plaatst hij er gistende bananen, rotte vis, bedorven kippeningewanden etc. in; een garantie voor succes. Ook in dit gebied ziet Hans weer allerlei bijzondere zaken, zoals aasbloemen, een mierenstraat, een wielwebspin en uiteraard ook weer vele prachtige vlindersoorten. In Attewa Range, het derde en laatst bezochte gebied vertelt Hans over paddestoelen, een rugstreeppad, een eigenwijze kameleon en natuurlijk over de waargenomen vlinders, zoals *Kallima's* (bladvlinders), *Aterica galene*, *Charaxes cynthia* etc. De gevangen vlinders zijn allemaal in papillotten gedaan en mee naar Nederland genomen. Er zal nog heel wat werk moeten worden verricht (prepareren en determineren). Wiebe Poppe heeft tijdens de reis vele prachtige foto's gemaakt, die in de powerpointpresentatie zijn verwerkt.

6. Pauze.

7. Vervolg presentatie over de excursie naar Ghana.

NB: De vertoning van een tweetal films over vlinders van de Vlinderstichting wordt in verband met de uitloop van de presentaties over Ghana doorgeschoven naar de najaarsvergadering van 2008.

Hein Boersma vertelt, dat ze 310 soorten dagvlinders hebben gevangen. Voorwaar niet slecht. Verder zegt hij te hebben genoten van de soms heftige conversatie tussen Henk en Auke Hunneman tijdens hun vangactiviteiten. Voorafgaande aan de expeditie heeft hij papieren geregeld bij CITES (Convention on International Trade in Endangered Species) om een aantal vlindersoorten in Ghana te mogen vangen. In december 2008 is hij van plan naar Kameroen te gaan. Liefhebbers kunnen mee.

8. Presentatie werkatlas macro-nachtvlinders (Henk & Auke Hunneman).

De titel luidt: Voorlopige atlas van de macro-nachtvlinders in Friesland. Het is tot stand gekomen met subsidie van de Vlinderstichting en samengesteld door Auke & Henk Hunneman en Gerrit Tuinstra. De inleiding en toelichting in de atlas zegt genoeg. Het streven is uiteraard naar een definitieve atlas. Iedereen kan een exemplaar van de stapel meenemen.

9. Rondvraag.

Gerrit Tuinstra werkt bij Landschapsbeheer Friesland. Daar wordt aan allerlei projecten gewerkt, onder andere aan het project bruine eikepage en sleedoornpage.

Hij vraagt om in de komende jaren eens te letten op deze beide vlindersoorten. Ze zijn te vinden in respectievelijk droog eiken- en sleedoomstruweel in het zuidoosten van Friesland. In verband met deze vlinders stelt hij voor om eens een werkdag op de Schaopedobbe bij Elsloo te organiseren. Dit zou kunnen in december, januari of februari en dan van 9.00 uur tot 15.00 uur. Er zal dan gezorgd worden voor snert. Het bestuur van de Vlinderwerkgroep prikt wel een dag. Op de najaarsvergadering komt dit nog wel aan de orde. Men kan zich dan ook opgeven. Het kan wellicht uitgroeien tot een nieuwe activiteit van de Vlinderwerkgroep Friesland. Een dag in de buitenlucht *arbeidzje* kan heilzaam werken.

Betty Kooistra attendeert iedereen op de nieuwe vlinderkas in de Orchideeënhoeve te Luttelgeest; een bezoek meer dan waard.

10. Sluiting.

Siep Sinnema bedankt Gerrit, Hans en Hein voor de boeiende verhalen en Henk, Auke en Gerrit voor het vele werk aan de voorlopige atlas van de macro-nachtvlinders en wenst daarna allen een goede reis naar huis.

De bossen van Oranjewoud, een eldorado voor plaatstrouwe spanners!? Henk Hunneman

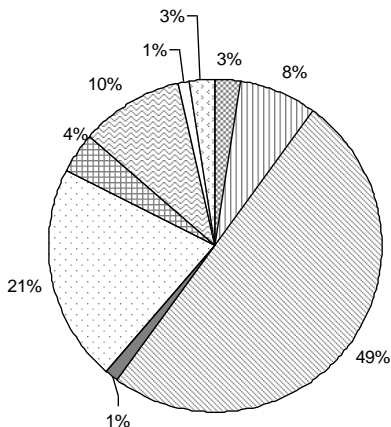
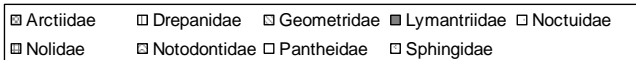
Op 24 mei van dit jaar organiseerde vlinderwerkgroep Friesland een excursie naar Oranjewoud. Om 14.00 uur verzamelden zich ongeveer 15 leden voor de middagexcursie op het parkeerterrein bij hotel Tjaarda in Oranjewoud. Vandaar vertrokken we naar een schraal graslandje aan de Marijke Muoiwei even verderop. Dit is vrijwel het enige open terreintje in deze omgeving, want Oranjewoud bestaat vooral uit boscomplexen en buitenplaatsen/landgoederen. Het aanwezige voorjaarszonnetje deed verwoede pogingen om ons warm te krijgen voor het nieuwe vlinderseizoen. De deelnemers begonnen dan ook enthousiast aan de excursie en dat leverde gelijk een aantal interessante vondsten op. Op het genoemde graslandje werden bijvoorbeeld de gestreepte bromspanner (*Perconia strigillaria*) en een rups van de bruine metaalvlinder (*Rhagades pruni*; Figuur 1) aangetroffen. Ook werden in de buurt van het veldje een aantal dagvlinders gezien, waaronder de citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*), de voorjaarsvorm van het landkaartje (*Araschnia levana* f. *levana*), het klein geaderd witje (*Pieris napi*) en het bont zandoogje (*Pararge aegeria*). Andere leuke waarnemingen betroffen twee langsprietmotten, namelijk *Nemophora degeerella* en *Adela reaumurella*. Uiteindelijk bleef het lijstje van waargenomen soorten 's middags steken op 35, waarvan 28 grotere nachtvlinders (maar liefst 11 vondsten van rupsen) en 7 kleine vlinders. Geen slecht resultaat aan het begin van het seizoen! Een aantal deelnemers keerden vervolgens met een voldaan gevoel huiswaarts, terwijl anderen

zich opmaakten voor een nachtelijk vervolg van de excursie door de plaatselijke snackbar te bezoeken.

Figuur 1: Rups van de bruine metaalvlinder (*Rhagades pruni*) [foto: H. Hunneman].

Kort voor zonsondergang werden vier lakens en bijbehorende lampen opgesteld in dezelfde omgeving als waar de middagexcursie plaatsvond. De lampen bleven tot na middernacht branden en dat leverde in totaal 80 soorten op. Per laken zijn gemiddeld bijna 50 soorten macro-nachtvlinders vastgesteld. Leuke waarnemingen betroffen die van de getande spanner (*Odontopera bidentata*), lindeknotsvlinder (*Plagodis dolabraria*), roomkleurige stipspanner (*Scopula floslactata*), gevlekte groenuil (*Moma alpium*), eikenvoorjaarsuil (*Orthosia miniosa*, rups op een eik in de nabijheid van de lamp) en baardsnuituil (*Polypogon strigilata*). Figuur 2 geeft de verdeling van het aantal waargenomen soorten per nachtvlinderfamilie weer.

Figuur 2:
Verdeling van het aantal waargenomen soorten nachtvinders over de families.

In het oog springend is het hoge aantal spanners dat werd aangetroffen. De verhouding spanners : uilen zou 45 : 55 zijn geweest, als ze in dit gebied in dezelfde verhouding zouden voorkomen zoals die geldt voor alle soorten die uit Nederland bekend zijn. In Oranjewoud wijkt de verdeling spanners en uilen hier behoorlijk van af met 70% spanners tegen 30% uilen. Dit valt te verklaren uit het feit dat het geïnventariseerde terrein overwegend uit bos bestaat. In een eerder artikel heb ik op basis van een analyse van inventarisatiegegevens uit de speerpuntgebieden van vlinderwerkgroep Friesland geconcludeerd dat spanners, vanwege hun fragiele lichaamsbouw, sterk gebonden zijn aan beschutte terreinen. Dit in tegenstelling tot de uilen die over een robuust lichaam en goed ontwikkelde vleugelspijeren beschikken en daardoor goed in staat zijn om de ontberingen van open terreinen te trotseren (Hunneman 2006). Dit verklaart waarom spanners beter vertegenwoordigd zijn in bosgebieden en uilen bijvoorbeeld meer voorkomen in heideterreinen en laagveenmoerassen. Deze bevinding wordt bevestigd door de auteurs van de serie “Die Schmetterlinge Baden-Württembergs” (Bartsch et al. 2001). Volgens Ebert et al. (1994) zijn uilen (Noctuidae) en pijlstaarten (Sphingidae) voorbestemd om te leven in gebieden die een ongunstig microklimaat hebben (open gebieden en de randen van besloten gebieden), aangezien zij in staat zijn om zich voor het vliegen op te warmen door de vleugels in hoge frequenties te bewegen. Hun forse lichaam en dichte beharing zorgen er voor dat ze warm blijven tijdens het vliegen.

Een ander opvallend resultaat is het grote verschil in soortensamenstelling per laken. In Tabel 1 is weergegeven welk deel van de soorten werd aangetroffen op 1, 2, 3 of alle (4) lakens (trekvlinders zijn buiten beschouwing gelaten). Uit de tabel

blijkt dat slechts 26,3% van de waargenomen soorten bij alle lampen is gezien. Maar liefst 32,5% van alle soorten is zelfs maar op één laken aangetroffen! Dit geeft aan dat het soortenspectrum per laken behoorlijk verschilt, terwijl de lakens op relatief korte afstand van elkaar waren opgesteld (namelijk in hetzelfde bosgebied, km.hok: 195-551). Dit zou er op kunnen wijzen dat vlinders die door het licht worden aangetrokken uit de directe nabijheid van de lamp komen. Variatie in milieucondities en plantengroei tussen de vangplekken worden dan weerspiegeld in verschillen in soortensamenstelling tussen locaties. De afstand die nachtvlinders afleggen tot de lichtbron is een vraag die onderzoekers al lang bezighoudt.

Tabel 1: *Percentage van de vastgestelde soorten nachtvlinders dat werd aangetroffen op respectievelijk 1, 2, 3 of alle (4) lakens.*

Aantal lakens	Totaal	Geometridae voor correctie	Geometridae na correctie	Noctuidae voor correctie	Noctuidae na correctie
1 laken	32,5%	27,5%	29,7%	47,1%	50,0%
2 lakens	22,5%	22,5%	21,6%	29,4%	28,6%
3 lakens	18,8%	15,0%	16,2%	23,5%	21,4%
4 lakens	26,3%	35,0%	32,4%	0,0%	0,0%

Uit diverse studies blijkt dat de afstand tussen 3 en 130 m ligt, afhankelijk van de gehanteerde lokmethode en de soort die het betreft (Young 1997, Frank 2006). Op grond van de gevoeligheid van facetogen wordt een grotere afstand van maximaal 500 m. gesuggereerd, maar dat is in de praktijk nooit aangetoond (Frank 2006). Sommige onderzoekers stellen zelfs dat nachtvlinders een maximale afstand van 10-25 m. tot de lamp afleggen (Young, 1997). Wirrooks (2004) vergeleek de soortensamenstelling van lichtvangsten met die van rupsenvondsten in een gebied bij Aken (Duitsland). Hij vond een grote overeenkomst tussen beide. Dit wijst er op dat de gelokte vlinders uit de directe omgeving van de lamp afkomstig zijn. Wirrooks concludeert dat lichtvangsten, vanwege habitattrouw van de vlinders, een representatief beeld schetsen van soorten die zich in de nabijheid van de vanglocatie ontwikkelen. Dit is tevens een belangrijke ontdekking voor de beantwoording van ecologische en natuurbeschermingsvraagstukken. Het betekent namelijk dat het inventariseren met licht informatie oplevert over de ecologie van soorten. Het onderzoek toont aan dat de gelijktijdige inzet van meerdere lichtvallen verspreid over het gebied de voorkeur verdient boven het gebruik van één lamp op een vaste plek, omdat uit de ruimtelijke verspreiding vaak indirect de habitatvoorkeur van veel soorten kan worden afgeleid.

Het onderzoek uit het verleden is dus tamelijk eensgezind over het feit dat de door lampen aangetrokken vlinders van dichtbij komen. Uit de gegevens van Oranjewoud blijkt echter een opmerkelijk verschil tussen spanners en uilen wat

betreft hun aanwezigheid op de lakens. Tabel 1 laat zien dat geen uilensoort op alle lakens is gezien, terwijl dit wel voor 35% van de spanners het geval is. Ook het percentage soorten dat slechts op één laken is aangetroffen, ligt bij de uilen (47,1%) beduidend hoger dan bij de spanners (27,5%). Natuurlijk zijn deze getallen gevoelig voor waarnemingen van soorten die niet zo gewoon of zeldzaam zijn, omdat die per definitie zelden worden aangetroffen. Maar ook als deze soorten buiten beschouwing worden gelaten, blijven de getallen voor de presentie van spanners en uilen vergelijkbaar (zie de kolommen 'na correctie' in Tabel 1). De oorzaak hiervan moet worden gezocht in het gedrag en de ecologie van beide soortgroepen. Ik heb het vermoeden dat veel van de aangetroffen soorten spanners zich in het gebied hebben ontwikkeld. Uit de literatuur blijkt dat de rupsen van veel soorten spanners op bomen, bosschages en struiken leven (Bartsch et al. 2001). Dit verklaart ook waarom de imago's van spanners goed vertegenwoordigd zijn in bosgebieden. Sommige rupsen zijn zelfs zo goed aan het leven in het bos aangepast dat ze knoppen of afgebroken takjes imiteren om aan de aandacht van hun predatoren te ontsnappen. Een groot deel van de uilen voedt zich met grassen. Een aantal uilen zal ongetwijfeld in het bos zijn opgegroeid, maar ik verwacht dat een belangrijk deel van buiten het natuurgebied komt. De meeste uilen zijn goede vliegers getuige hun robuuste lichaamsbouw en goed ontwikkelde vleugelspieren. Voor bijen, loopkevers en vlinders is een positieve correlatie gevonden tussen lichaamsgrootte en foerageerafstand (Gathmann en Tscharrntke 2002). Young (1997) geeft aan dat er betrekkelijk weinig mobiele vlinders zijn onder de soorten die op bomen leven, zoals de Nepticulidae (een familie van bladmineerders), terwijl veel soorten die zich voornamelijk met grassen en lagere planten voeden dispersiegedrag vertonen, zoals uilen (Noctuidae).

Op basis van het bovenstaande is mijn hypothese dat de aangetroffen spanners zich in hun natuurlijke habitat bevinden en om die reden tijdens de inventarisatie vaak op meerdere lakens aanwezig waren. Dit geldt ook voor een klein deel van de uilen, maar de meeste soorten komen waarschijnlijk van ver(der). Vanwege hun grotere mobiliteit kunnen deze uilen in principe op alle lakens worden aangetroffen, maar hun aanwezigheid op een laken berust (meer) op toeval dan bij spanners. Dit zou kunnen betekenen dat in open gebieden, waar relatief veel uilen voorkomen, een intensievere bemonstering nodig is om een goed beeld van de ter plaatse aanwezige nachtvlinderfauna te krijgen dan in besloten gebieden.

Ik geef toe dat bij mijn analyse nogal wat kanttekeningen zijn te plaatsen. Het artikel is ook meer bedoeld om lezers te prikkelen en vertrouwd te maken met de behandelde onderwerpen. Het geeft aan welke vragen er (nog) zijn ten aanzien van lichtvangsten en hun bruikbaarheid voor het beantwoorden van ecologische vraagstukken. Ik hoop dat we in de (nabije) toekomst een deel van deze kennishiaten kunnen opvullen, zodat de gegevens van lichtvangsten breder worden ingezet dan alleen voor faunistische doeleinden!

Referenties

- Bartsch, D., G. Ebert, S. Hafner, Ch. Häuser, I. Nikusch, U. Ratzel, A. Steiner, J. Thiele & R. Trusch (2001) *Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 8: Nachtfalter VI*. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Ebert, G., Th. Esche, R. Herrmann, A. Hofmann, H.G. Lussi, I. Nikusch, W. Speidel, A. Steiner & J. Thiele (1994) *Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Band 3: Nachtfalter I*. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- Frank, K.D. (2006) Effects of Artificial Night Lighting on Moths. Rich, C. & T. Longcore (eds.). *Ecological Consequences of Artificial Night Lighting*. Island Press, Washington
- Gathmann, A. & T. Tschamtko (2002) Foraging ranges of solitary bees. *Journal of Animal Ecology* 71: 757-764
- Hunneman, H. (2006) De Nachtvlinderfauna van It Easterskar. *Flinterwille* 10(1): 22-27
- Young, M. (1997) *The Natural History of Moths*. T. & A.D. Poyser, London
- Wirooks, L. (2004) *Möglichkeiten und Grenzen des Lichtfangs bei der ökologischen Bewertung von Nachtfalter-Artenspektren, ein Vergleich der räumlichen Verteilung von Nachtfalterimagines und der ihrer Präimaginalstadien*. PhD-Thesis/Dissertation. Fakultät für Mathematik, Informatik und Naturwissenschaften der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule, Aachen

Verslag excursie Houtwiel op 9 augustus 2008 Jannie Sinnema

Op het bruggetje aan de Goddeloze Singel bij Broeksterwoude kon Dick Goslinga bij zonnig weer 19 mensen verwelkomen voor de excursie in de Houtwiel. Langs het wandelpad stonden nog enkele bloeiende planten van leverkruid of koninginnenkruid, waarop we enkele dagvlinders zagen, zoals de drie verschillende Witjes en de trekvlinders Atalanta en Distelvlinder (maar 1 exemplaar). Bij de elzenbosjes en opschietende wilgen vlogen Bonte Zandoogjes en konden we enkele nachtvlinders opjagen: o.a. de Gele lis-boorder (*Celaena leucostigma*), het Goudvenstertje (*Plusia festucae*), Stompvleugelgrasuil (*Mythimna impura*), Oranje agaatspanner (*Eulithis testata*), Gewone bandspanner (*Epirrhoe alternata*) en de Lieveling (*Timandra comae*). Ook werden eitjes en enkele kleine rupsen van de Grote Beer (*Arctia caja*) en de rups van het Roesje (*Scoliopteryx libatrix*) op Wilg gevonden. Naast de bekende Waterleliemotjes (*Elophila nymphaeata*) en Kroosvlindertjes (*Cataclysta lemnata*) werden van de familie van de grasmotten ook *Evergestis pallidata* en *Calamotropha paludella* aangetroffen.

Na het wandelpad van 5 kilometer gingen we verderop met Dick een ander terrein in met nog enkele polletjes bloeiende dophei. Hier had Dick de afgelopen week nog twee Zilveren Maan-vlinders gezien. We zagen hier in het grasland

Hooibeestjes, Zwartspruit-dikkopjes, Bruine Zandogen en de Kleine Vuurvlinder vliegen. Op bloeiende watermunt zagen we veel Kleine Vossen foerageren. Helaas zagen we hier niet de Zilveren Maan.

De dagexcursie was omstreeks vijf uur afgelopen. Met nog 10 excursiedeelnemers over gingen we een warme hap halen in een snackbar in Damwoude. De vakantie-ervaringen werden daar uitgewisseld. De weersvoorspellingen waren voor de avond bijzonder slecht: regen! We konden dan ook de bewolking vanuit het noorden al zien aankomen. We besloten gezien het weer de avondexcursie niet te laten doorgaan en terecht, want de ruitenwissers moesten al aan tijdens de thuisreis.

De Nationale Nachtvlinder Nacht 2008 in Friesland Siep Sinnema

Het is zo langzamerhand al een traditie geworden: elk jaar wordt een Nationale Nachtvlinder Nacht georganiseerd, dit jaar op vrijdag 29 augustus. Op diverse plaatsen in Friesland kon het publiek kennismaken met de nachtvinders. Het lokken van de nachtvinders gebeurde weer met een sterke lamp en laken en hier en daar ook door middel van smeer.

Dit jaar waren de locaties waar we meldingen van hebben doorgekregen: Buitenpost, De Kruidhof (Siep en Jannie Sinnema); Appelscha, (Gerard Bergsma); Ferwerd, Stichting Samen Thuis (Harmen Westra); De Wilgen, De Sanding (Hans Bijl); St.Nicolaasga, Vegelinbos (Andy Saunders en Luut de Zee); Drachten/Ureterp, De Fûgelhelling (Hilco Meijer) en Bakkeveen, Camping De Ikeleane (fam. Hoornveld).

Net als vorig jaar was de publieke belangstelling zeer wisselend. In Buitenpost en Bakkeveen kwamen elk zo'n 50 belangstellenden een kijkje nemen, maar er waren ook locaties waar het bij enkele nieuwsgierigen bleef. Een interview voor Omrop Fryslân op de dag van de Nationale nachtvlinder Nacht heeft ongetwijfeld mensen naar de locaties gelokt, terwijl in de voorgaande weken in diverse lokale bladen aandacht werd geschonken aan het evenement. Vooral de Kruidhof in Buitenpost heeft erg zijn best gedaan om deze nacht in de belangstelling te brengen, zowel voor als ook na 29 augustus.

Het weer leek aanvankelijk niet mee te werken: het was helder met noordenwind, waardoor de temperatuur snel daalde. De locaties in het noorden van de provincie hadden echter geluk: vanaf 21 uur schoven er wolkenvelden over dat deel van de provincie en in Buitenpost bijvoorbeeld zagen we de temperatuur na negen uur weer enkele graden oplopen. Dat kwam uiteraard het aantal vlinders ten goede. In de zuidelijke helft van de provincie bleef het echter helder en daardoor viel het aantal waargenomen soorten wat tegen.

Van 7 locaties hebben we de waarnemingen doorgekregen. De aantallen en soorten vlinders van deze locaties samen zijn weergegeven in tabel 1; hierin zijn de 18 soorten opgenomen, die het talrijkst waren. Verder is in de laatste kolom het

rangnummer van de Nationale nachtvlinder Nacht van 2006 en 2007 opgenomen. De Huismoeder (*Noctua pronuba*) raakte na twee jaar haar koppositie kwijt aan *Xestia c-nigrum*, die vorig jaar de derde plaats innam. Van *Xestia c-nigrum* werden in totaal 54 exemplaren waargenomen, op 6 van de 7 locaties. De bruine snuituil (*Hypena proboscidalis*) handhaafde zich in de top-drie met een derde plaats. Natuurlijk is de betekenis van deze rangorde maar betrekkelijk: de datum van de Nationale nachtvlinder Nacht was dit jaar weer wat vroeger dan de beide voorgaande jaren en uiteraard hebben de vliegtijden van de verschillende soorten dan invloed op de waargenomen aantallen. Dat is goed te zien aan *Campea margaritata*, *Hoplodrina ambigua*, *Noctua comes*, *Plusia festucae*, *Drepana curvatula*, en *Xanthorhoe ferrugata*, soorten die nu in de top-achtien staan en vorige jaren weinig werden gezien omdat hun vliegtijd in september afloopt.

Tabel 1 Totaal aantal exemplaren macro-nachtvlinders NNN 2008

	Totaal aantal ex.	Aantal loc.	Rangnr. 29-08- 2008	Rangnr. 07-09- 2007	Rangnr. 23-09- 2006
<i>Xestia c-nigrum</i>	54	6	1	3	20
<i>Noctua pronuba</i>	43	6	2	1	1
<i>Hypena proboscidalis</i>	22	6	3	2	2
<i>Amphipyra pyramidea</i>	17	3	4	9	3
<i>Rivula sericealis</i>	17	6	5	8	11
<i>Campaea margaritata</i>	17	5	6	20	47
<i>Hoplodrina ambigua</i>	12	4	7	35	-
<i>Ochroleura plecta</i>	11	5	8	7	52
<i>Xestia xanthographa</i>	9	3	9	4	65
<i>Diachrysia chrysis</i>	9	6	10	13	48
<i>Noctua comes</i>	8	3	11	38	51
<i>Plusia festucae</i>	8	4	12	40	30
<i>Drepana curvatula</i>	8	4	13	53	-
<i>Phlogophora meticulosa</i>	7	4	14	7	4
<i>Opisthograptis luteolata</i>	7	6	15	6	40
<i>Chloroclysta truncata</i>	7	3	16	15	6
<i>Xanthorhoe ferrugata</i>	7	3	18	43	-

Over alle locaties samen werden 75 verschillende soorten nachtvlinders waargenomen met een totaal van 378 exemplaren. Dit is inclusief 4 soorten microvlinders.

In 2007 werden in totaal 453 exemplaren gezien, verdeeld over 80 soorten. In 2006 was dat 435 exemplaren verdeeld over 83 soorten.

We gaan ervan uit dat volgend jaar de Nationale Nachtvlinder Nacht op een nacht in mei of juni zal worden gehouden. De aantallen zullen (mits het weer meewerkt!) wel groter zijn en we zullen ook te maken krijgen met veel andere soorten. Zodra de datum definitief bekend is, zullen we die in Flinterwille en op de internetsite bekend maken.

Verslag bladmijnenexcursie op 11 oktober 2008 Jannie Sinnema.

Als locatie voor onze bladmijnenexcursie werd dit jaar voor Witmarsum en omgeving gekozen. Deze locatie werd gekozen nadat Joop Kuchlein ons een kaartje had gestuurd met een overzicht van de uurhokken, waar nog weinig soorten bladmineerders waren vastgesteld. Nadat we Leo Bot van de boot in Harlingen hadden gehaald, werden op een parkeerplaats ten noorden van Witmarsum op Abeel, Els en Meidoorn 10 verschillende soorten bladmineerders vastgesteld. Om half elf arriveerden we in het centrum van Witmarsum, het startpunt van de excursie.

Met stralend weer waren bij de kerk totaal 7 leden van de vlinderwerkgroep present voor deze excursie. Onder de lindebomen bij de kerk vonden we de kleine mineergang van *Bucculatrix thoracella*. Vervolgens ging Heert Hein Kuipers ons verder in deze omgeving de plaatsen aanwijzen waar veel geschikte struiken en bomen groeien. Zo gingen we eerst naar het sportveld en de camping in Witmarsum. Op het parkeerterrein stond bij een particuliere tuin een bijzondere plataan met vouwmijnen. Vermoedelijk gaat het hier om *Phyllonorycter platani*. Enkele bladeren zijn door Gerrit, Hessel en Jannie meegenomen om de vlinder uit te kweken, zodat we met zekerheid de soort kunnen vast stellen. In dit uurhok (160-568) hebben we van meer dan 20 verschillende loofbomen en struiken het voorkomen van 37 verschillende soorten bladmineerders vastgesteld. Opvallend was dat *Lyonetia clerkella* veel in diverse soorten planten voorkwam, zelfs in laurierkers. Op Meidoorn vond Siep de spanrups van de Hagedoornvlinder (*Opistograptis luteolata*). Gerrit ving nog de vedermot *Emmelina monodactyla*. Verder zagen we de Agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*) en een Atalanta. Harmen Westra had de pech om vaak bladmijnen van vliegen te vinden en hield zich daarom meer bezig met fotograferen. In het naast gelegen Flietserbosk vonden we op Populier *Stigmella trimaculella*.

Na een korte lunchpauze gingen we naar Schettens, waar we midden in het dorp een geschikte locatie vonden om bladmijnen te zoeken. We vonden hier 12 verschillende bladmineerders en zagen ook de Atalanta, Argusvlinder en de Kleine Vos vliegen. Vervolgens reden we naar Schraard waar we ook nog een Dagpauwoog en een Vuurvlindertje zagen. Hier was het aantal verschillende soorten bladmineerders slechts 9. In het dorp Wons was dit aantal 12. Leo vermoedt ook de soort *Phyllonorycter pastorella* op Schietwilg te hebben gevonden; maar aangezien de 2 mijnen leeg waren, kon hij dit niet met zekerheid

vast stellen. Zo noordelijk is deze soort nog niet bekend. Volgens Leo is het de moeite waard om daar volgend jaar nog eens te gaan kijken.

Tenslotte brachten we een bezoek aan het sportveld in Makkum, vlakbij de woning van Heert Hein Kuipers. We konden hier nog 17 soorten opschrijven. Ook hier groeide weer volop Spaanse Aak met *Phyllonorycter acerifoliella*, blijkbaar een favoriete plant in deze omgeving. Het was nog steeds stralend weer zodat Leo, Siep en Jannie de dag passend afsloten op een terras in de zon met een ijsje.

Bijzondere dagvlinderwaarnemingen 2008 Luut de Zee

Toen de Vlinderstichting na het voorjaar van 2008 de balans opmaakte, werd de noodklok geluid. Het bleek het slecht gesteld te zijn met de dagvlinders. Dit ondanks het feit dat het goed vlinderweer was. Maar in de loop van het jaar kwamen er ook positieve berichten. Zo was 2008 een goed jaar voor het zeldzame veenhooibeestje. Bovendien bleek dat op de Veluwe weer meer exemplaren van de bijna verdwenen Kleine heivlinder waren gezien. Ook de Kleine ijsvogelvlinder deed het goed en er waren opvallend veel eikenpages. Maar voor de vlinderliefhebber is er altijd kans op een zeldzaamheid. Ieder jaar zijn er gelukkig nog bijzondere waarnemingen, zo ook in onze provincie. In dit artikel een kort overzicht van enkele zeldzame soorten.

De Koninginnepage wordt vooral in de zuidelijke helft van Nederland gezien, maar de laatste jaren komen er steeds meer meldingen uit de rest van Nederland. Dit jaar is de vlinder ook weer gezien in Friesland. In mei zagen Gerard Bergsma in Appelscha en H. Hiemstra in Hemrik een exemplaar van de voorjaarsgeneratie van de Koninginnepage. Van de zomergeneratie werd op 16 augustus een exemplaar waargenomen door T. Scheper in De Wilgen. Elk jaar wordt deze vlinder de laatste jaren wel waargenomen, maar het blijft een zeer zeldzame verschijning. Opvallend is wel dat er twee exemplaren van de eerste generatie zijn waargenomen. De waarnemingen betreffen namelijk meestal vlinders van de tweede generatie.

Een ander bijzondere soort is de Grote weerschijnvlinder. Het is een zeldzame soort met enkele populaties in Twente, de Achterhoek en Noord-Brabant. In de jaren negentig werd deze vlinder een aantal keren waargenomen in de buurt van Wolvega. Daarna was het een aantal jaren stil. Maar nadat de soort de laatste jaren een paar keer werd waargenomen, werd deze soort in 2008 door Rudy Offereins op 6 juli waargenomen en gefotografeerd in de Lindevallei. Hij zag maar liefst 4 exemplaren. Een zeer bijzondere waarneming, die nog opvallender is omdat de vlinder op de foto nectar drinkt op braam, iets wat deze vlinder zelden doet. Hij was echter niet de enige die een Grote weerschijnvlinder vond. Trudy de Bruin vond er op 8 juli ook een bij het Canadameer bij Appelscha.

Een bijzonder dwaalgast die dit jaar onze provincie bezocht was de Keizersmantel. In 2006 was er een invasie van deze parelmoervlinder en werden er Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland oktober 2008

tientallen gezien in Nederland. Ook in Friesland werd de soort toen waargenomen. Dit keer was het Andy Saunders die op 28 juli in zijn tuin in Sint Nicolaasga een (beschadigd) exemplaar op een vlinderstruik waarnam.

Van de trekvlinders is de Oranje luzernevlinder vermeldenswaardig. Ieder jaar wordt deze soort wel gezien in Nederland. De aantallen variëren sterk, in invasiejaren zijn er soms duizenden vlinders. In Friesland wordt deze vlinder het meest waargenomen langs het IJsselmeer en de Waddenzee. De waarnemingen van 2008 zijn echter niet langs de kust gedaan. Eind juli werden twee exemplaren van deze vlinder gezien. Op 26 juli zag W. Post een vlinder in Langedijke en op 29 juli was het Judith Bouma die deze soort zag.

Dagvlinders in eigen tuin door de jaren heen John Boosman

In 1999 en vanaf het jaar 2000 heb ik dagelijks bijgehouden welke dagvlinders in welke aantallen vlogen in mijn tuin in Earnewâld (kmhok 193.2-571.6), waarbij per soort het hoogste aantal exemplaren per dag werd genoteerd. Het valt op dat niet alleen het totaal aantal vlinders per jaar duidelijke verschillen te zien geeft, maar ook het aantal exemplaren per soort. Het aantal soorten is evenwel elk jaar vrij constant (18 á 19).

Opmerkelijke is het verschil in aantal vlinders tussen 2007 en 2008 (zie tabel). Dit jaar vlogen er ongeveer 30% minder exemplaren dan vorig jaar.

soort	1999	2000	2005	2006	2007	2008 (t/m sept)
Klein geaderd witje	579	685	634	951	582	385
Bont zandoogje	232	359	404	499	636	426
Atalanta	268	411	270	484	355	177
Bruin zandoogje	147	218	229	403	226	220
Koelvinkje	71	159	299	329	407	412
Zwartsprietdikkopje	116	208	375	250	64	40
Klein koolwitje	90	177	103	187	174	345
Gehakkelde aurelia	2	7	35	159	33	8
Citroenvlinder	137	82	125	155	92	56
Oranjetipje	95	97	79	152	144	57
Kleine vos	34	53	120	113	52	29
Dagpauwoog	410	234	123	93	168	20
Groot koolwitje	144	93	69	69	137	61
Landkaartje	107	96	65	67	183	87
Argusvlinder	124	185	57	31	10	5
Boomblauwtje	13	18	17	31	31	12
Totaal	2591	3094	3012	3993	3321	2371

Uit de grafieken per soort, die ik heb samengesteld, blijkt dat de daling grotendeels te wijten is aan de soorten die voornamelijk in het voorjaar vliegen.

Het oranjetipje, dat verleden jaar in april al in de tuin verscheen, was dit jaar pas in mei aanwezig en het aantal was de helft minder.

Het groot koolwitje verscheen ook pas in mei en ook met veel minder exemplaren. Het boomblauwtje vloog vorig jaar al in april, dit jaar pas in juli en augustus. De atalanta liet het, in tegenstelling tot vorig jaar, in het voorjaar grotendeels afweten.

De dagpauwoog was deze zomer en in het najaar vrijwel afwezig.

De kleine vos was dit voorjaar geheel afwezig.

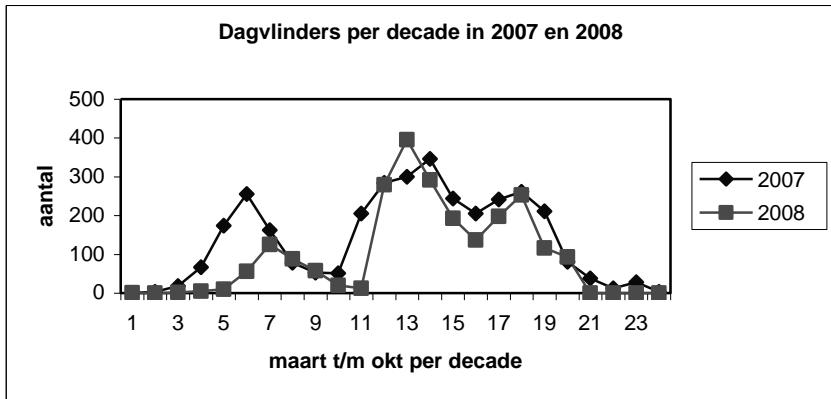
Het bont zandoogje was in april geheel afwezig, in tegenstelling tot vorig jaar.

Van de argusvlinder tenslotte zijn dit jaar slechts 5 exemplaren waargenomen, alle in augustus.

Waar ligt dat aan? Het is bekend dat vlinders slecht tegen regen en harde wind kunnen. Afgelopen voorjaar was dat echter in het geheel niet aan de orde, sterker nog, t/m juni was het in het noorden van ons land extreem droog. De vlinders hadden kennelijk te lijden van de extreme droogte. Vorig jaar viel in onze tuin t/m juni ruim 500 mm neerslag, dit jaar slechts 300 mm. Zo waren vele waardplanten vroegtijdig uitgebloeid of verdroogd.

In de grafiek komt dat duidelijk tot uiting.

Fig.1

Interessante nachtvlinderwaarnemingen 2008 Gerrit Tuinstra

Net zoals in 2007 was ook het afgelopen nachtvlinderseizoen niet ideaal qua weersomstandigheden. Vaak was het 's avonds koud, regenachtig of juist winderig. Optimale zwoele nachtvlinderavonden, met een graad of twintig, hebben we niet veel gehad. De waargenomen soorten en aantallen nachtvlinders vielen, wat mij betreft, dan ook wat tegen.

Mijn waarnemingen van de micro-nachtvlinders heb ik ten tijde van het schrijven van dit artikel nog niet helemaal compleet, maar die van de macro-nachtvlinders wel. Tijdens de ongeveer 30 avonden/nachten waarop ik dit jaar met licht

inventariseerde (een enkele keer aangevuld met smeren) werden in totaal zo'n 13.300 macro-nachtvlinders van ongeveer 330 soorten geteld. Dit aantal betreft overigens niet uitsluitend Friese waarnemingen. Zo komen twee avonden voor rekening van Limburg, tijdens de jaarlijkse excursie van de NEV-secties Ter Haar en Snellen op de Sint Pietersberg bij Maastricht. Zes avonden werd geïnventariseerd op verschillende plekken in Drenthe en acht avonden op locaties in de provincie Groningen, waarvan het gros in de gebieden rond Lauwersoog. In Friesland werd geïnventariseerd nabij Haulerwijk (o.a. het Blauwe Bos), Ureterp, Beetsterzwaag en Boelenslaan. Eén keer brandde de lamp bij Kornwerderzand op de Afsluitdijk en twee keer langs de pier bij Holwerd.

Het aantal vlinders en soorten was per avond zeer wisselend. Een van de avonden langs de pier bij Holwerd (29 mei) leverde slechts twee soorten op! De veroorzaker van dit zeer lage aantal was de stevige wind langs de kust die avond. Daarentegen was de nacht van 2 op 3 juni juist een zeer goede, waarop 92 soorten macro-nachtvlinders op het laken werden waargenomen, nabij Ureterp.

Hieronder worden op beknopte wijze een aantal soorten beschreven, die ik het afgelopen seizoen waargenomen heb en de moeite waard zijn te noemen, waarbij eerst een paar micro's aan bod komen.

Clavigesta purdeyi, *Choreutis pariana* en *Evergestis limbata*.

Op 10 juli werd met licht geïnventariseerd op het erf van een kennis in het buitengebied van het dorp Boelenslaan. Het gaat om een behoorlijk groot erf met een grote verscheidenheid aan struiken en bomen, o.a. fruitbomen en diverse naaldbomen. Vanwege de vrij lage temperatuur en daarbij een hoge luchtvochtigheid die avond, viel het aantal vlinders ietwat tegen. Toch werden er interessante soorten waargenomen, vooral onder de micro-nachtvlinders. De op deze avond waargenomen bladroller *Clavigesta purdeyi* en *Choreutis pariana* (familie Choreutidae) worden in Friesland maar weinig waargenomen. Jonge rupsen van *C. purdeyi* leven in de naalden van (verschillende soorten) dennen, oudere rupsen in scheuten van dennetakken. De familie Choreutidae bestaat in Nederland uit vier soorten. In Friesland komt naast de zeldzamere *C. pariana* de zeer algemene *Anthophila fabriciana* voor. Deze soort is bij veel mensen wel bekend en wordt overdag veel waargenomen op plekken waar brandnetel groeit, een belangrijke voedselplant. Van *C. pariana* zijn meerdere voedselplanten bekend, waaronder Crataegus (meidoorn), Malus (appel, o.a. gecultiveerd) en *Prunus domestica* (pruim). De derde soort uit de familie Choreutidae, *Prochoreutis myllerana*, is in Friesland uitsluitend op Terschelling en Schiermonnikoog waargenomen.

Een derde interessante micro-nachtvlinder op dezelfde avond was *Evergestis limbata*. Deze mooi getekende en geel met grijs gekleurde, vrij grote micro wordt vooral de laatste jaren steeds vaker in Friesland waargenomen. Vroeger werd deze soort uitsluitend waargenomen in Zuid-Limburg. De rupsen van *E. limbata* leven op diverse kruisbloemigen, waaronder look-zonder-look (*Alliaria petiolata*) en

raket (*Sysimbrium*). Op 16 juni werd overdag een exemplaar van *E. limbata* gevangen in een tuin nabij Olterterp.

Opvallend die avond waren, naast de hierboven genoemde micro's, de betrekkelijk grote aantallen van de prachtige spanner *Ourapteryx sambucaria* (vliervlinder; 12 exx.) en de uil *Cosmia pyralina* (5 exx.). Beide soorten zijn in Friesland niet zeldzaam, maar worden nooit in grote aantallen waargenomen.

Stenoptilia pneumonanthès

Een interessante soort uit de familie Pterophoridae (vedermotten) is *Stenoptilia pneumonanthès*. Deze soort komt verspreid over de zandgronden in Nederland voor. De soort is gebonden aan vochtige heideterreinen vanwege de voedselplant klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthè*). In het zuidoosten van Friesland komt deze vedermot op verschillende heideterreinen voor. De vindplaats in het Blauwe Bos was reeds bekend. De vlinder komt hier voor op een aantal laag gelegen heidevelden, waar in het verleden ook het gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*) voorkwam. Echter deze dagvlinder is er helaas al jaren verdwenen. Dit in tegenstelling tot de vedermot die er in grote aantallen voorkomt. Voordat de lamp op 9 september aan werd gezet, werden vele exemplaren opgejaagd uit de vegetatie van het oostelijke heideterrein in het gebied. Naar schatting werden er, in een kort tijdsbestek en op een kleine oppervlakte, zo'n 500 exemplaren (!) waargenomen. Op het laken verschenen die avond slechts een tiental exemplaren.

Platytes alpinella

De laatste micro is *Platytes alpinella*, een soort uit de familie van de grasmotten (Pyralidae). Deze soort, waarvan de rupsen op mossen leven, komt verspreid over Nederland voor, maar de meeste waarnemingen worden aan de kust gedaan. In het noorden van het land is de soort in verhouding veel minder waargenomen dan in het midden en zuiden. Ook in Friesland is het een vlinder die niet regelmatig wordt gezien. Op 25 augustus werd een exemplaar op licht gevangen in het Blauwe Bos bij Haulerwijk en op 1 augustus een exemplaar (ook op licht) nabij Ureterp. Andy Saunders ving *P. alpinella* op 27 juli en 6 augustus in zijn tuin in Sint Nicolaasga. Tijdens een van de avonden in het Lauwersmeergebied (11 augustus) werd ook daar een exemplaar gevangen. Overigens was dat niet de enige interessante micro voor dat gebied. Net als voorgaande jaren werden *Oncocera semirubella*, *Pyrausta purpuralis* (soms in grote aantallen), *Pyrausta despicata* en *Synaphe punctalis* waargenomen. Al deze soorten behoren net als *P. alpinella* tot de familie van de grasmotten. Nog een vertegenwoordiger uit die familie is *Anania verbascalis*, die in het midden en zuiden van het land regelmatig waargenomen wordt. In de noordelijke provincies is *A. verbascalis* echter zeer zelden waargenomen en zeker niet zo noordelijk als Lauwersoog. Op 31 augustus verscheen een exemplaar op licht, niet ver van het dorp. Volgens een aantal geraadpleegde internetbronnen valt de vliegtijd van deze soort hoofdzakelijk in de maanden juni en juli. In het boek "Die Zünslerartigen Mitteleuropas" wordt vermeld dat de soort twee generaties heeft,

waarbij de tweede doorloopt tot half september. De voedselplant die in dit gebied in aanmerking zou kunnen komen is toorts (*Verbascum*). Op een aantal plekken in Lauwersoog groeit deze plant.

Wespvinders

Ook dit jaar had ik weer de beschikking over feromondispensers voor wespvlinders (familie Sesiidae), waarbij vier verschillende soorten werden waargenomen; *Paranthrene tabaniformis* (nabij Waskemeer), *Synanthedon tipuliformis* (Wijnjeterper schar), *Synanthedon vespiformis* en *Synanthedon formicaeformis*. Deze laatste soort (voedselplant wilg) werd op zes plekken in de provincie waargenomen en is (waarschijnlijk) zeer algemeen. Op het feromoon verschenen altijd meerdere exemplaren. Nabij Drogeham (1 juli), Ernehoude (8 juni) en Wijnjewoude/Petersburg (9 juni) verschenen steeds in een paar minuten resp. 12, 20 en 18 exemplaren. Deze laatste plek betrof een wilgenstruweel langs een dobbe, gelegen temidden van intensief gebruikte agrarische gras- en maïspancelen.

Op 9 juni werden van de eikenwespvlinder (*S. vespiformis*) vier exemplaren door het feromoon aangetrokken in de Bakkeveense duinen. In het bos rond de duinen staan oude eikenhakhoutstoven, die een ideale plek vormen voor de rupsen. Een bijzondere vindplaats van deze wespvlinder ligt in het houtwallengebied ten noorden van het dorp Eestrum, in de noordelijke Friese wouden. Op 1 juli werden daar drie exemplaren op het feromoon gevangen op een pad met aan weerszijden houtwallen met veel eik. In de houtwallen in het gebied wordt al eeuwenlang een hakhoutbeheer gevoerd, waarbij in de loop van de tijd grote, oude hakhoutstobben zijn gevormd, waarin waarschijnlijk de rupsen van *S. vespiformis* leven. Voor zover bekend is dit de meest noordelijke vindplaats van deze wespvlinder in Nederland.

Andere macro's

Eerder in dit artikel werd al even het "neefje" van de zeer algemene *Cosmia trapezina* (hyena), *C. pyralina*, genoemd. Een tweede "neefje" van die soort werd op 28 juli in Drachten waargenomen door Hilco Meijer. De rupsen van deze uil leven op iep (Ulmus). *C. affinis* was voorheen wat algemener, maar wordt de laatste jaren nog maar zelden in Friesland waargenomen. Een veroorzaker van deze achteruitgang is mogelijk de welbekende iepziekte, waardoor veel iepen verdwijnen.

Vorig jaar werd de eerste eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) in Friesland waargenomen (Gorredijk, Marten Hunneman). Hoewel de naam anders doet vermoeden, ging het hier niet om een rups, maar om een vlinder. Dit jaar werden op 1 augustus twee exemplaren op licht gevangen nabij Ureterp. Op 6 augustus ving Siep en Janny Sinnema een exemplaar in hun tuin in Hemrik. Vooral de laatste jaren worden de vlinders steeds noordelijker waargenomen. Dit jaar werden ook exemplaren gezien in de provincies Drenthe en Groningen.

Overigens betrof het in alle gevallen mannetjes, waarvan bekend is dat ze veel zwerven. Vrouwtjes zijn nog niet gezien, dus ook de rupsen laten (hopelijk?) nog even op zich wachten.

Een vlinder die qua uiterlijk wel iets weg heeft van de eikenprocessierups is *Trichiura crataegi* (familie Lasiocampidae, spinners). Het is een echte najaarsvlinder die vooral vliegt van eind augustus tot eind september. Op 27 augustus werden van deze soort maar liefst zo'n 30 exemplaren op licht waargenomen in het Blauwe Bos, op het westelijke heideveld. Alle exemplaren betroffen mannetjes, die vanaf middernacht in een tijdsbestek van ongeveer een half uur op het laken verschenen. *T. crataegi* is geen algemene soort (ook landelijk niet). In tegenstelling tot het grote aantal op 27 augustus betreffen waarnemingen meestal veel minder exemplaren, vaak slechts één of enkele.

Het Blauwe Bos leverde méér bijzondere waarnemingen op, waarbij het in dit geval gaat om de vliegtijd van twee soorten. Van de donsuil (familie Pantheidae) *Panthea coenobita* werd op 27 augustus een exemplaar waargenomen en op 9 september zelfs twee exemplaren. Deze data zijn uitzonderlijk laat voor de soort. De nachtvlindergids vermeld een vliegtijd van begin mei tot begin augustus. In de serie "Baden-Württembergs" wordt beschreven dat de vliegtijd in de regel begint vanaf half juni, soms wat eerder, en kan duren tot eind juli/begin augustus. Daarnaast wordt er vermeld dat er soms nog exemplaren tot half augustus zijn waargenomen en dat er een bijzonder late waarneming is uit 1969 van 3 september. Tevens wordt er beschreven dat het onduidelijk is of het hier om een tweede generatie gaat. De laatste waarneming in de database van onze werkgroep betreft 6 augustus.

In tegenstelling tot de bijzonder late waarneming van *P. coenobita* op 9 september, werd er diezelfde avond op het laken een exemplaar van de grote wintervlinder (*Erannis defoliaria*) waargenomen. Op dezelfde avond ving ook Hilco Meijer een exemplaar op licht in z'n tuin in Drachten. Vlindernet beschrijft voor de vliegtijd: "Begin oktober-eind december in één generatie; vroege waarnemingen vanaf eind augustus kunnen sporadisch voorkomen". In de database van de werkgroep zit één zo'n sporadisch vroege waarneming, 3 september 2004 (Gorredijk, Henk en Auke Hunneman). De daarop eerstvolgende datum is 27 september.

Tot slot nog twee spanners en twee uilen

Op 6 augustus werd een exemplaar van de vrij kleine, roodachtige spanner *Scopula rubiginata* waargenomen op licht, aan de wadkant langs de afsluitdijk bij Kornwerderzand. Deze spanner komt verspreid op de zandgronden in Nederland voor en vooral aan de kust. Nabij Lauwersoog wordt de vlinder regelmatig gezien en is daar geen zeldzaamheid. Ook op de waddeneilanden komt *S. rubiginata* voor. Een aantal jaar geleden werd de bloemspanner *Eupithecia exiguata* voor het eerst in Friesland waargenomen. In de daarop volgende jaren is de vlinder op een aantal plekken in de provincie gezien. Landelijk bekeken is het een (zeer) zeldzame soort.

Dit jaar werd een exemplaar waargenomen op een particulier erf nabij Haulerwijk, op licht.

De drie avonden in het Blauwe Bos waren in eerste instantie gepland om na te gaan of de uil *Xestia agathina* daar ook voorkomt. Deze zeldzame soort werd de afgelopen jaren waargenomen in het Fochteloërveen, op de Duurswouderheide en op een paar plekje op en rond het Aekingerzand. Omdat de soort voorkomt op vochtige heideterreinen zou ook het Blauwe Bos in aanmerking kunnen komen voor deze laat in het jaar vliegende soort. Op 27 augustus werd één vrij afgevlogen exemplaar van *X. agathina* in het gebied waargenomen. Omdat het slechts om één exemplaar ging is het (nog) niet duidelijk of er zich in het gebied een populatie van deze soort bevindt. Mogelijk betrof het een zwerver, bijvoorbeeld van het Fochteloërveen, dat hemelsbreed op een kilometer of zes afstand ligt

Tot slot de waarneming van de uil *Chrysodeixes chalcites*. Op 22 augustus werd een exemplaar langs de pier van Holwerd op licht gevangen. De “Turkse uil” komt verspreid over het land als trekvlinder voor. Veel waarnemingen komen uit het westen en zuidwesten van Nederland, wat te maken heeft met de aanwezigheid van kassen, waarin veel vlinders worden aangetroffen. Daarnaast worden juist in het zuidwesten van Nederland veel trekvlinders waargenomen, waaronder *C. chalcites*.

Gebruikte internetbronnen en boeken

Catalogue of the lepidoptera of Belgium; website:

<http://webh01.ua.ac.be/vve/Checklists/Lepidoptera/LepMain.htm>.

Your guide to the moths of Great Britain and Ireland; website: <http://ukmoths.org.uk/>.

Kleine vlinders, stichting Tinea; website: <http://www.kleinevlinders.nl/>.

De kleine vlinders van Nederland; website: <http://www.microlepidoptera.nl/>

Vlindernet; website: <http://www.vlindernet.nl/>

Kuchlein J.H., De Kleine Vlinders, Pudoc Wageningen 1993.

Slamka, Frantisek, Zünslerartigen Mitteleuropas, Bratislava 1997.

Ebert, Günter, Die Schmetterlinge Baden-Württembergs band 5, Ulmer 1997.

Waring, Paul en Martin Townsend, vertaling De Vlinderstichting, Tirion Natuur 2006.

Het Veenhooibeestje Judith Bouma

Het is weer de hoogste tijd om het over het Veenhooibeestje (*Coenonympha tulia*) te hebben. Het is een zeldzame verschijning in Nederland, maar als ik ze zie vliegen lijkt dat zeker niet zo. Niet één enkele dagvlinder zie ik zoveel als het Veenhooibeestje! Het is natuurlijk heel plaatselijk het voorkomen, maar het gaat ook bijzonder goed met deze vlindertjes.

Tien jaar geleden waren de toenmalige tellers blij met een enkel exemplaar. Nu begin ik, na zes jaar de monitoringsroute in het Fochteloërveen te lopen, wat “begearig” te worden. Steeds maar meer en meer willen zien van dit bijzondere zandoogje.

De aantallen zijn niet alleen in het Fochteloërveen hoog, maar ook op de andere vliegplaatsen in het noorden van het land. In het veen doet het Wollegras, de waardplant, het ook bijzonder goed.

Veenhooibeestje, *Coenonympha tulia* (foto Judith Bouma)

Het weer blijft altijd een factor waar we toch niet zelf de hand in kunnen hebben. De ene zomer is te nat, de andere te droog (zoals dit jaar bijna drie maanden geen regen in het noorden), dan een te strenge winter, dan een koud voorjaar etc. Het neemt niet weg dat hoe de weersomstandigheden ook zijn, de toename van het Veenhooibeestje niet onopgemerkt gebleven is in Nederland. In goed overleg is besloten het pas naar buiten te brengen tegen het einde van de vliegtijd. Dit om een hype te voorkomen, want wie wil nou niet zo'n mooi vlindertje zien!?

De landelijke pers heeft het in de dagbladen gepubliceerd, maar ook op het **world wide web** is het nodige te vinden. Zelfs mijn radiodebuut op Omrop Fryslân heb ik er aan te danken.

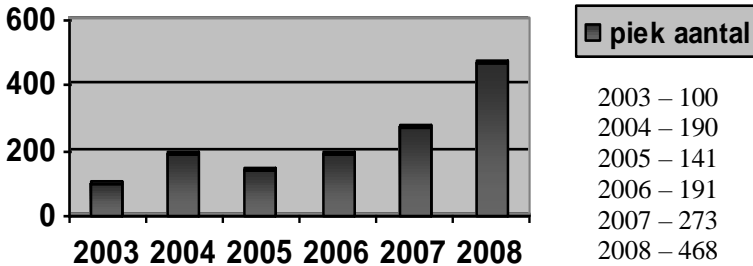
De aantallen waren gigantisch zoals vermeld. Wel wil ik graag opmerken dat een monitoringsroute steeds opnieuw in hetzelfde tempo gelopen dient te worden en op dezelfde manier worden de notities gemaakt. Als ik daar vanaf zou kijken, dan ontstaat er een verkeerd beeld. Dit jaar ben ik er van overtuigd dat er duizenden rondvlogen, die zou ik ook kunnen zien als ik een moment stil zou staan en afwijk van mijn normale patroon wat ik in zes jaar heb aangenomen. Een ieder telt op zijn of haar manier en zo kom ik dus op aantallen die laag lijken, maar wel consequent op dezelfde manier zijn verkregen zoals voorgaande jaren.

De vrouwtjes zijn elk jaar opnieuw de eerste vliegers en niet, i.t.t. veel andere soorten, de mannetjes! De mannetjes lijken wat kleiner en zijn donkerder dan de

vrouwtjes. De vrouwtjes lijken dus de grootste te zijn en geven een oranje indruk. De binnenkant van de vleugeltjes zie ik nooit duidelijk op een enkele keer na dat een spin ermee aan de haal ging of dat een Gewone oeverlibel het beestje als maaltijd verorberde en de vleugeltjes als afval achterliet.

Nog even de aantallen op rij vanaf het jaar dat ik de monitoringsroute overnam. Dit zijn de hoogste aantallen Veenhooibeestjes, gezien op één dag. Dat er progressie is, is duidelijk te zien!

VEENHOOIBEESTJE

Gemiddeld is twee weken na de eerste waarneming de piek (op 2006 na)

Piek 2007 ongeveer twee weken eerder!

2004 05 juli en 09 juli afgebroken route i.v.m. de weersomstandigheden

2005 09 juni begon eindelijk de heide wat te bloeien;
hele slechte zomer, late start zomer, mooi najaar
22 juni geteld door Auke; hoeveel op welke route en hoeveel buiten de route mij niet bekend

2006 droog en koud geweest behalve eind april, begin juni heel erg nat!
29 juni andere route gelopen met Jannie; zie stippenkaart

2007 mooi voorjaar, slechte zomer, redelijke nazomer;
12 juni afgebroken wegens regen;

06 juni met Jannie de monitoringsroute gelopen

2008 zachte lente, maar pas laat; vanaf eind maart drie maanden praktisch geen regen in het noorden, kurkdroog in het veen! Begin juli plensbuien
10 juni gelopen met Jannie

15 juni afgebroken, nog voor de route

16 juni afgebroken in de route 1/2, gelopen met Jannie en Mathilde
Mooie nazomer; 7 oktober twee VHBjes gezien!!!

Veenhooibeestjes
Aantallenop een rij van 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 en 2008

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
17 mei		1		0		
23 mei					3	
25 mei					10	
27 mei			0			
30 mei						4
01 juni					40	
02 juni				0		40
03 juni			0			
04 juni	1					
05 juni						53
06 juni	5				273	
07 juni	2	3		0		
08 juni	15	15		0		
09 juni			4	0		468
10 juni	6	15				207
11 juni	4			3		
12 juni	30			4	3	
14 juni		23			14	
15 juni	54					11
16 juni						253
17 juni	100		14	22		
18 juni	24	102				131
19 juni				115	76	
21 juni			141			
22 juni		190	136			
24 juni				173		269
25 juni	15					
26 juni		43				
27 juni	7					
28 juni			97	118	0	
29 juni	17					
30 juni	9	51	24	191		
01 juli						86
04 juli			35			
05 juli		11			0	
06 juli		47		71		
07 juli	2					
09 juli	6	6	7		2	
12 juli				27		
14 juli	1		5			1
17 juli		5				
18 juli			1			
20 juli				2		
28 juli			0	0		
07 okt						2

Veenhooibeestje deel 2 Judith Bouma

Direct na de reguliere vliegperiode van het Veenhooibeestje het stukje voor de Flinterwille geschreven te hebben, ga ik gewoon maar verder ... deed het Veenhooibeestje uiteindelijk ook!

Tot mijn grote verbazing vlogen niet één maar twee Veenhooibeestjes op

7 oktober rond in het Fochtelooërveen. Het eerste exemplaar leek afgevlogen, maar het kon ook verregend zijn. In die voorgaande periode was het dagen achtereen nat. In een kort moment kreeg ik de kans een foto te maken van dat ene Veenhooibeestje. Op het schermje gecontroleerd, en zowaar, het was er écht eentje! Ondanks de “fotobestijging” was het moeilijk te geloven! Halverwege de route terug kwam ik wederom een exemplaar tegen, deze was een stuk gaver, liet zich even bekijken, niet fotograferen, en verdween gelijk met het zonnetje. Geen zon, geen Veenhooibeestje. Na lang gewacht te hebben en de conclusie getrokken dat hij echt niet meer tevoorschijn zou komen, ben ik snel huiswaarts gegaan om toch te controleren op de computer. De bestijging was er. Vreemd, heel vreemd deze waarneming, maar hoe zit dit dan?

Er is meteen actie ondernomen nadat de melding aan betrokkenen gedaan is, via naslagwerken en e-mail vragen aan deskundigen buiten de Vlinderwerkgroep Friesland om, in onder andere Schotland en Amerika. Hiermee is de discussie op gang gekomen, is het de tweede generatie of toch een paar late vliegers? De meningen zijn verdeeld.

De Schotse deskundige Dave Wainwright zou nooit eerder een melding hebben gekregen van zo’n late waarneming. Hij is er vrij zeker van dat niemand eerder zo’n late waarneming deed van het Veenhooibeestje. Door het natte weer waagt hij een gok dat het waarschijnlijk eerder “late noodgevallen” zijn dan een tweede generatie. Maar wie weet?

Vanuit de Vlinderstichting komen berichten dat in Amerika ook Veenhooibeestjes voorkomen in verschillende ondersoorten, waarvan enkele meerdere generaties hebben. Ook in ons land zou het kunnen gebeuren dat er een erg kleine nieuwe generatie kan vliegen, de kans om deze waar te nemen is erg klein. Alleen, deze soorten vergelijken is misschien niet reëel.

Een andere deskundige verwacht bij een late eerste generatie toch meer exemplaren tussendoor, met opnieuw de soortgelijke opmerking dat die ook makkelijk gemist kan worden, dit jaar, maar ook de voorgaande jaren.

Indien het late vliegers zijn, dan zou het stadium van de rups wel extreem snel doorlopen zijn! Na de eiafzet, verschijnt het rupsje vijftien dagen later. Deze groeit in de periode tot de rustperiode aan het einde van het seizoen. Daar verblijft de rups in de pol van het Eenarig wollegras. Begin van de lente begint het beestje verder te ontwikkelen en gaat verpoppen. Vanaf begin juni zien we de vlinder tot ongeveer de derde week van juli.

Zelf heb ik de laatste tijd, na de late tweede zeer verrassende waarneming, ook mijn gedachten laten gaan. Deskundig ben ik niet, alleen de waarnemer, maar wel met een eigen gedachte.

De vraag is natuurlijk: is dit een tweede generatie of een late, eerste, generatie? Dat er meerdere voorjaarsoorten tevoorschijn gaan komen in het najaar in de vlinder- én libellenwereld is een feit. Maar of dit ook opgaat voor het Veenhooibeestje? Na de 7 oktober waarneming, is op één dag na, elke dag veld "werk" gedaan zolang het weer dit toeliet. Niet één exemplaar is nog waargenomen! Was dit dan een toevalstreffer van twee exemplaren binnen een uur? En al die dagen daarna, waar zaten ze!?! Hoeveel jaren achtereen is dit nu voorgekomen? Steeds gemist?

De tweede generatie? Het lijkt me persoonlijk niet het geval. Stel nu dat de eitjes eind mei (zou heel vroeg zijn) afgezet zijn, half juni rupsjes, eten, groeien, verpoppen in de tweede helft van september, eind september als vlinders die 7 oktober waargenomen worden. Dit zou naar mijn mening wel erg snel zijn! Als dat zo was, dan zouden ze theoretisch zelfs nog enkele weken rondvliegen!

Maar, stel dat het late vliegers zijn geweest. Juli was erg nat en hadden ze geen kans. In die maand zijn er ook nauwelijks Veenhooibeestjes waargenomen. Wat dus als ze daarna, augustus zouden "uitvliegen", dan zouden ze ook eerder waargenomen zijn, in augustus of september en niet alleen op 7 oktober.

Enkele leden van de VWF hebben onlangs ook contact gehad met de heer Bink, welbekend van de Ecologische Atlas van Dagvlinders. Zelf heeft hij kweekproeven gedaan met o.a. het Veenhooibeestje. In de atlas staat dat de dag van de eerste waarneming (dit jaar 30 mei), daar de gemiddelde ontwikkelingstijd van de rups (100 dagen exclusief diapauze) en de pop (16 dagen) bij optellen, dan komen we uit op eind september! In dit geval zou het dan toch om een tweede generatie kunnen gaan! Mocht het wel om een late eerste generatie gaan, dan zouden er zeer waarschijnlijk ook tussentijds waarnemingen gedaan zijn.

En toch ... na de conclusie van de heer Bink, twijfel ik weer over mijn eerste gedachte. In dit geval zou het dus heel goed mogelijk zijn een tweede generatie. Mijn eerste gedachte dan herzien?

Een ander argument van één van onze eigen VWF onderzoekers van het eerste uur is dat de rupsen alleen foerageren met mooi weer. Zoals de heer Bink de tijdberekening beschrijft was in gunstige omstandigheden en zonder de tijd van het ei stadium meegerekend. We weten allemaal dat juli vreselijk nat was, dus de 116 dagen plus nog de tijd van het ei stadium wijst dan een andere tijd aan, doordat de rups niet foerageerde in de slechte periode. Hiermee zou eind september erg optimistisch zijn.

Ach, moeten we niet gewoon vragen blijven houden en accepteren dat het zo is, twee Veenhooibeestjes op de late Struikheide in plaats van de vroeg zomerse Dopheide?

Veronderstel dat in deze periode meer Veenhooibeestjes waargenomen waren, bewijst dit dan wél dat er eventueel een tweede generatie kan zijn of dat het

gewoon een stel late zonaanbidders waren die de natte juli maand overgeslagen hebben?

“De waarneming waarvan je droomt” was ook een opmerking van een betrokkene, maar hiervan kon ik onmogelijk dromen!

	Eerste waarneming	Laatste waarneming	Afwijkende waarneming
2003	04 juni	14 juli	
2004	07 juni	17 juli	
2005	09 juni	18 juli	
2006	11 juni	20 juli	
2007	23 mei	09 juli	
2008	30 mei	14 juli	07 oktober

Macro – nachtvlinderwaarnemingen in het Easterskar bij Sintjohannesga Wiebe Poppe

In 2004 en 2005 (speerpuntgebied VWF) is het gebied het Easterskar van It Fryske Gea intensief onderzocht op nachtvlinders. Zoals bekend wordt door de werkgroep jaarlijks speerpuntgebieden aangewezen om via inventarisaties een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de aanwezige vlinderfauna.

In Flinterwille van maart 2006 is door Henk Hunneman uitvoerig verslag gedaan van de waarnemingen in dit gebied. In totaal werden in de beide jaren 191 soorten macronachtvlinders geteld. De inventarisatie vond plaats door het gebruik van kunstlicht. Omdat er na 2005 een nieuw speerpuntgebied zou worden aangewezen, leek het mij zinvol het Easterskar over een wat langere periode te volgen voor wat betreft de macronachtvlinderfauna.

Van It Fryske Gea kreeg ik voor 2006 toestemming om met kunstlicht waarnemingen te doen. In dat jaar werden maar liefst 23 nieuwe soorten voor het gebied vastgesteld. Een goede reden dus om door te gaan. In 2007 inventariseerde ik opnieuw, maar het resultaat was beduidend minder, slechts 3 nieuwe soorten voor het gebied. De aanhouder wint, want in 2008 werden maar liefst 8 nieuwe soorten waargenomen. In tabel 1 hieronder heb ik ze even op een rijtje gezet. In totaal zijn er nu 232 soorten macronachtvlinders waargenomen (zie tabel 2).

Tabel 1. In 2008 zijn de volgende nieuwe soorten voor het gebied waargenomen.

29 mei	<i>Drymonia dodonea</i>	Gestreepte tandvlinder
6 juni	<i>Synanthedon formicaeformis</i>	Wilgenwespvlinder
24 juli	<i>Parascotia fuliginaria</i>	Paddenstoeluil
-	<i>Tetheella fluctuosa</i>	Berken-orvlinder
30 juli	<i>Catocala nupta</i>	Rood weeskind
-	<i>Abraxas silvata</i>	Porseleinvlinder
-	<i>Sphinx pinastri</i>	Dennenpijlstaart
-	<i>Limantria dispar</i>	Plakker

Ik heb het gebied dit jaar 6 keer bezocht. Op 5 avonden werd er geïnventariseerd met een HPL-lamp van 400 W in de maanden mei, juli en september. Hierbij werd ik vergezeld door Hans Bijl (3) Frans Ozinga (1) en Cor Waringa (1). Meer ogen zien ook meer vlinders!

Op 6 juni hebben Hans Bijl en ik het gebied overdag bezocht om te kijken of *Synanthedon formicaeformis* (wilgenwespvlinder) er ook voorkwam. Met een feromoon lokmiddel hebben we naar dit beestje uitgekeken. Onze conclusie is dat de vlinder waarschijnlijk massaal in het Easterskar voorkomt. Op twee plaatsen konden ruim 50 exemplaren worden geteld.

Tabel 2 Totaal aantal soorten macronachtvlinders tot en met 2008

Waargenomen in 2004 en 2005 (speerpuntgebied VWF)	191	
Nieuwe soorten in 2006	23	
		214
Nagezonden waarnemingen over 1997 door Ph.Zeinstra	6	
		220
Nieuwe soorten 2007	3	
		223
Nieuwe soorten 2008	8	
Totaal		231

Resultaten speerpuntgebied 2008 Gerrit Tuinstra

Het zal u direct opgevallen zijn dat dit artikeltje maar een paar regels bevat. De reden hiervoor is simpel: er zijn geen resultaten van het speerpuntgebied 2008. Het gekozen gebied, gelegen tussen de dorpen Warten, Warga en Grou, is niet één keer bezocht. Dit heeft o.a. te maken met de matige weersomstandigheden die we het afgelopen seizoen hadden. Vanwege de openheid van het betreffende gebied, zijn geschikte weersomstandigheden van groot belang voor de inventarisatie van nachtvlinders in dergelijk terrein. In het gebied ligt De Timertsmar, een natuurgebiedje dat ongetwijfeld interessant is voor veel soorten nachtvlinders. Van Staatsbosbeheer (Jacob Bijlsma) hadden we vergunning gekregen om het gebied te kunnen bezoeken, maar helaas moeten we Staatsbosbeheer teleurstellen. We zullen nader bekijken wat we volgend jaar gaan doen qua speerpuntgebied, maar mochten er mensen zijn die volgend jaar in De Timertsmar willen gaan inventariseren, geef dan een berichtje, zodat we opnieuw vergunning kunnen aanvragen.

Vier micro's, nieuw voor Friesland Gerrit Tuinstra

In dit artikeltje worden een aantal soorten micro-nachtvlinders beknopt beschreven. De soorten zijn recent voor het eerst in de provincie Friesland met zekerheid vastgesteld. Drie soorten ving ik reeds in 2006, op licht. Een vierde soort ving ik in het afgelopen seizoen, op een avond voor het invallen van de duisternis.

Endothenia oblongana (Haworth, 1811)

Op 23 augustus 2006 werd met licht geïnventariseerd op de Afsluitdijk bij Breezanddijk. Het laken en de lamp werden aan de kant van het IJsselmeer opgesteld, langs het talud van het viaduct dat hier ligt, niet ver van het tankstation. Deze plek werd uitgekozen vanwege de vrij harde wind. In totaal werden die avond 32 nachtvlindersoorten op het laken waargenomen, waaronder drie micro-soorten. De eerste micro was het zgn. koolmotje *Plutella xylostella*, een trekvlinder. De tweede was de grasmot (familie Pyralidae) *Homoeosoma sinuella*, een soort die vooral langs de kust voorkomt, soms in het binnenland. In Friesland is deze soort waargenomen op Vlieland en op een plek in het zuidoosten van de provincie. De rups van *H. sinuella* leeft in de wortelstokken van smalle weegbree (*Plantago lanceolata*).

De derde soort betrof een bladroller (familie Tortricidae) die qua vorm en kleur enigszins leek op een aantal soorten uit de genussen Apotomis en Hedya. Echter de gevangen vlinder was ietwat kleiner. Later bleek het te gaan om *Endothenia oblongana*. Om een beeld van het voorkomen van *E. oblongana* in Nederland te krijgen, werden waarnemingen opgevraagd uit het databestand "Noctua" van de Werkgroep Vlinderfaunistiek (WVF) en het databestand van de Stichting Tinea. Er bleek echter ook een waarneming van *E. oblongana* uit Friesland "op papier" te staan, waarbij het zou gaan om een zeer oude waarneming uit het zuidoosten van

de provincie, vermeld in een publicatie van H.W. de Graaf uit 1862 (“Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland”). Deze waarneming blijkt onjuist te zijn, wat waarschijnlijk te maken heeft met de verwarring van een drietal nauwverwante soorten waaronder *E. oblongana*. In “De Kleine Vlinders” (Kuchlein, 1993) wordt daarover geschreven, waarbij ook vermeld wordt dat *E. oblongana* (tot dan toe) niet in Nederland waargenomen is. Koster en Van Nieukerken (1998) beschrijven echter een vondst van *E. oblongana* uit 1864, na oud materiaal bestudeerd te hebben. Ook vermelden zij een aantal recentere vangsten (1987 t/m 1995). Samen met de vondst uit 1864 waren dit de enige tot dan toe bekende waarnemingen, die allen gedaan werden in het zgn. zeedorpenlandschap in Noord- en Zuid-Holland. Naast de waarnemingen beschrijft het artikel iets over de voedselplant van de soort. Hoewel het niet helemaal duidelijk is, zijn er aanwijzingen dat de soort op smalle weegbree leeft, dezelfde voedselplant als de hierboven genoemde *H. sinuella*.

Van de uit de databestanden verkregen waarnemingen is een stippenkaartje gemaakt. Het gros van de stippen staan langs de kust in de provincies Zeeland, Noord- en Zuid-Holland. Omdat er echter diverse stippen niet kloppen met hetgeen beschreven wordt in het artikel van Koster en Van Nieukerken, wordt het kaartje hier niet getoond. De waarnemingen zullen nog eens goed bekeken moeten worden. Wat wel opvalt aan het kaartje is de grote gelijkenis met het verspreidingskaartje van *H. sinuella* in “De Kleine Vlinders”.

Monochroa cytisella (Curtis, 1837)

Op de avond van 8 juli van het afgelopen seizoen werden diverse exemplaren van de goed herkenbare micro *Monochroa cytisella* (familie Gelechiidae) gevangen nabij Drachtster Compagnie in het oosten van Friesland. Niet alleen het uiterlijk bevestigt dat het om deze soort gaat, maar ook de op de vindplaats aanwezige

Monochroa cytisella,
spanwijdte 11,8 mm.
(Foto G.Tuinstra)

vegetatie. De vlinders werden namelijk opgejaagd uit een monotone vegetatie van adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*), wat de voedselplant van *M. cytisella* is. Deze varensoort groeit hier op twee verschillende plekken en uitsluitend op deze twee

plekken werd de soort uit de vegetatie opgejaagd. De rups van *M. cytisella* leeft in de stengels van de voedselplant waarbij zwellingen worden veroorzaakt. Afbeeldingen hiervan worden getoond op de soortpagina van de UK-Moths website. Ook staan hier foto's van de prachtige roodachtige rups (met witte stippen) afgebeeld. Uit de waarnemingen uit de eerder genoemde databestanden blijkt dat er zeer weinig recente waarnemingen (na 2000) van *M. cytisella* bekend zijn uit Nederland en in ieder geval niet uit de noordelijke provincies. Wel is er één oude waarneming uit het uiterste oosten van Drenthe bekend. Met uitzondering van een cluster van stippen langs de kust, zijn de meeste waarnemingen van *M. cytisella* in het oosten van Nederland gedaan. Zie hiervoor het kaartje, waarop de hier beschreven waarneming weergegeven wordt door middel van een sterretje.

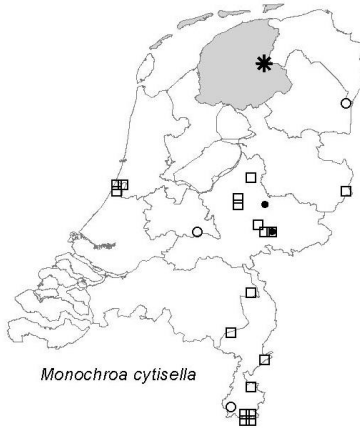
Monochroa hornigi (Staudinger, 1883)

Een derde soort die nieuw is voor Friesland, uit hetzelfde genus als de voorgaande soort, is *Monochroa hornigi*. Hiervan werden op 11 september 2006 twee exemplaren op licht gevangen. De lamp brandde die avond op een braakliggend aan de rand van Drachten. Net als de eerste en ook de laatste in dit artikel genoemde soort werd de determinatie van de vlinders gedaan door Joop Kuchlein, aan de hand van genitaalpreparaten. *M. hornigi* is voor het eerst in 1952 in Nederland waargenomen (Zeist). Daarna werden waarnemingen gedaan in 1960 en 1967 en pas daarna weer in 1980. Echter vanaf dat jaar werden vrijwel jaarlijks waarnemingen van deze soort gedaan. *M. hornigi* is over een groot deel van Nederland waargenomen (zie kaartje), maar weinig in de noordelijke provincies.

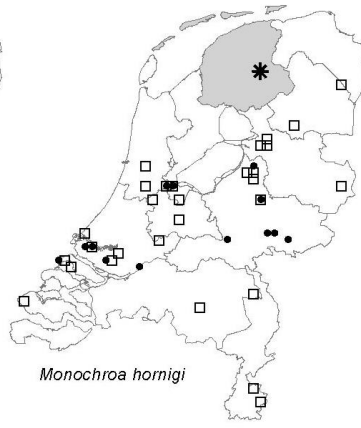
Als voedselplant van *M. hornigi* wordt duizendknoop (Polygonum) genoemd (Kuchlein, 1993). Op internet worden de voedselplanten beklierde duizendknoop (*Persicaria lapathifolia*) en gewoon varkensgras (*Polygonum aviculare*) genoemd. Vooral deze laatste staat bekend als pioniersplant en zal ongetwijfeld veel groeien op het braakliggende terrein waar de vlinders werden gevangen.

Teleiodes wagaе (Nowicki, 1860)

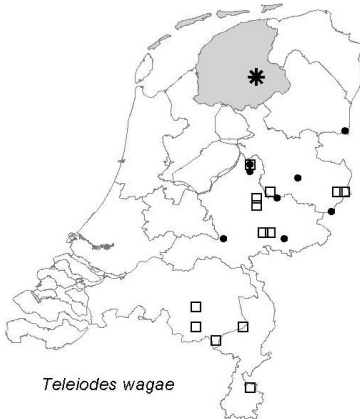
De laatste soort is *Teleiodes wagaе* (familie Gelechiidae), waarvan op 20 juni 2006 een exemplaar gevangen werd op licht in de bossen nabij Olterterp. *T. wagaе* heeft in Nederland een oostelijke verspreiding. Met uitzondering van een waarneming in het uiterste zuidoosten van Drenthe zijn er in de noordelijke provincies geen waarnemingen van deze soort gedaan. *T. wagaе* is nog niet zolang uit Nederland bekend, de eerste waarneming werd pas in 1981 gedaan. De laatste jaren is de soort uitsluitend gezien in de provincies Gelderland, Overijssel en Drenthe (zie kaartje). Voedselplanten van *T. wagaе* zijn de algemeen voorkomende berk (*Betula*) en hazelaar (*Corylus*).

Monochroa cytisella

Monochroa hornigi

Teleiodes wagae

Verspreidingsgegevens
van de perioden:

- 1850 - 1950
- 1950 - 2000
- > 2000
- * recente Friese waarneming

(Bronnen: databestanden
Werkgroep Vlinderfaunistiek
(WVF) en Stichting Tinea.)

Gebruikte (internet)bronnen

Catalogue of the lepidoptera of Belgium; website:

<http://webh01.ua.ac.be/vve/Checklists/Lepidoptera/LepMain.htm>.

Your guide to the moths of Great Britain and Ireland; website: <http://ukmoths.org.uk/>.

Finse website: <http://www.funet.fi/pub/sci/bio/life/insecta/lepidoptera/>

Kleine vlinders, stichting Tinea; website: <http://www.kleinevlinders.nl/>.

De kleine vlinders van Nederland; website: <http://www.microlepidoptera.nl/>

Kuchlein J.H., De Kleine Vlinders, Pudoc Wageningen 1993.

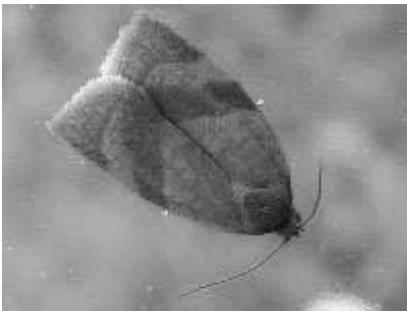
Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders; J.H. Kuchlein en R. de Vos, Backhuys Publishers Leiden 1999.

Koster, J.C. & E.J. van Nieuwerkerken, 1998. Endothenia oblongana in het Netherlands; Entomologische Berichten 58 (p. 145-152).

Agressieve vlinder Abel en Francisca Jagersma

Begin september kwam een buurvrouw van ons met het verhaal dat bij een kennis van haar een zeer agressief beest in huis zou zitten dat alles kapot maakte. Bij navraag welk verschrikkelijk beest dit dan wel mocht zijn, moest ze het antwoord schuldig blijven, want “ik heb helemaal geen verstand van de natuur”. Zoiets prikkelt natuurlijk de nieuwsgierigheid en we vroegen haar om nog eens bij die kennis langs te gaan voor meer informatie. Het bleek toen dat het om een vlinder ging die alle planten kaal vrat! Kijk, daar word je als rechtgeaarde vlinderliefhebber nog nieuwsgieriger van. Ze vroeg meteen of wij wisten welke vlinder dat dan zou kunnen zijn. Wij zijn niet helderziend en ons zijn ook geen agressieve vlinders bekend, die binnenshuis de boel onveilig maken. Dus zeiden we: “Ze kan natuurlijk met de vlinder bij ons langs komen en dan kunnen wij proberen het beestje een naam te geven.”

Een paar dagen later verscheen de kennis met een grote pot met daarin twee vlinders en een rups. Nou is vlinder een groot woord, want het ging om twee (identieke) micro's, die ons overigens bekend voorkwamen, maar waarvan de naam ons niet zo één twee drie te binnen wilde schieten. De kennis bleek van huis uit biologie te zijn en wilde zoveel mogelijk informatie over deze beestjes. En het was inderdaad zo dat de kamerplanten voor een groot deel waren kaal gevreten. Het ging om de Franse geranium (*Pelargonium grandiflorum*) en een kalanchoë (*Kalanchoë Blossfeldiana*), een vetplant. We realiseerden ons ineens weer dat we in het voorjaar van 2007 eenzelfde bladroller - zij het ongewild - hadden uitgekweekt. De pop zat in een spinsel in een omgekruld blad van één van de vijf citrusplantjes, die we zelf uit pitten hadden opgekweekt. Deze plantjes staan 's zomers buiten en worden laat in de herfst weer naar binnen gehaald. We hadden wel vraatsporen gezien, maar geen rupsen gevonden. Op een gegeven moment was het kleinste geheel kaal gevreten. Uit de pop kwam binnen een paar weken een prachtige bladroller: de anjermot (*Cacoecimorpha pronubana*). De “agressieve”

anjermotten kunnen flinke schade veroorzaken in boomgaarden en jawel citrusplantages. Het is een polyfage soort die op zeker 160 plantensoorten is aangetroffen, waaronder ook sierplanten, maar wij kennen geen waarnemingen van Franse geranium en kalanchoë.

Wie meer wil lezen over de opmars en verspreiding van de anjermot in Nederland en met name Friesland kan dit vinden in de Flinterwille van maart 2003, pag. 21 en 22.

Anjermot (*Cacoecimorpha pronubana*).

(Foto A.Jagersma)

Handen uit de mouwen Gerrit Tuinstra

Op de afgelopen voorjaarsbijeenkomst van onze werkgroep, in de Fûgelhelling, heb ik het in het kort gehad over de bruine eikepage en de sleedoornpage. Beide kleine pages zijn in Friesland zeldzame soorten. De bruine eikepage komt al langere tijd in Friesland voor, terwijl de sleedoornpage een nieuwkomer is. Hoe het precies zit met de verspreiding van beide vlinders is niet helemaal duidelijk, mede omdat het vlinders zijn die een verborgen leefwijze hebben en weinig opvallen qua uiterlijk en gedrag.

De bruine eikepage is in verschillende jaren op de Schaopedobbe bij Elsloo gezien, door Gerard Bergsma die in het gebied een monitoringroute loopt. Het leefgebied ligt aan de randen van de heidevelden, op de overgang naar het bos. De vlinders leggen hier de eitjes op opslag en takken van vooral jonge eikjes. Deze jonge eikjes en opslag van eik is echter niet in grote mate aanwezig, terwijl er wel veel oudere eik in de bosranden groeit. Door op verschillende plekken in de bosranden eiken af te zetten (afzagen op 10-15 cm. boven de grond), waarna ze opnieuw uit zullen lopen, kan op een vrij eenvoudige manier de hoeveelheid jonge eik vergroot worden. Hierbij zullen plekken ontstaan waar de bruine eikepage zich kan voortplanten.

Voor dit doel organiseren we in samenwerking met It Fryske Gea (eigenaar van het terrein) en Landschapsbeheer Friesland, in het vroege voorjaar van 2009, een werkdag op de Schaopedobbe. Landschapsbeheer Friesland zorgt daarbij voor de benodigde gereedschappen. Op deze dag gaan we dus zagen in de bosranden van het gebied ten behoeve van de bruine eikepage, maar natuurlijk ook voor veel andere soorten (nacht)vlinders en andere insecten. Nadere uitleg over het “hoe, wat en waar” zal ter plaatse, op de dag zelf, gegeven worden. We gaan er een leuke en gezellige dag van maken, op **zaterdag 7 maart 2009**. Nadere gegevens (tijdstip, plaats van samenkomst e.d.) worden halverwege februari op de website geplaatst (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl).

Migrerende macronachtvlinders in 2008 Jannie Sinnema

Sommige nachtvlinders komen gewoon voor in het zuiden en midden van ons land, maar trekken af en toe naar het noorden. Deze inheemse migranten zijn bijvoorbeeld *Macdunnoughia confusa* en *Mythimna albipuncta*. Deze uilen worden niet ieder jaar in Friesland waargenomen en daarom apart gemeld.

Van *Macdunnoughia confusa* (getekende gamma-uil) zijn in 2008 totaal 5 exemplaren gemeld: 20 augustus en 27 september uit Joure, 12 en 23 september uit St.Nicolaasga en op 10 september uit Hemrik.

Veel minder vaak wordt *Mythimna albipuncta* (witstipgrasuil) in Friesland waargenomen. In 2008 ving Wiebe Poppe in Joure op 28 juli een exemplaar.

Zeer bijzonder was de vangst van *Catocala sponsa* (karmozijnrood weeskind) op 25 juli 2008 in Hemrik bij de familie Sinnema. Deze uil is in het hele land een zeer zeldzame soort, die voornamelijk op de Veluwe wordt waargenomen (zie vlindernet.nl). De rupsen van deze soort leven op Eik en het ei overwintert daarop. Er is een duidelijk verschil met het Rode Weeskind (*Catocala nupta*).

Rood Weeskind,
Catocala nupta (foto S.G.Sinnema)

Karmozijnrood Weeskind,
Catocala sponsa
25 juli 2008 te Hemrik. (foto
S.G.Sinnema)

De achtervleugel bij *Catocala sponsa* heeft een zwarte middenband in de vorm van een W en de kleur is meer roze (karmozijnrood). *Catocala nupta* heeft meer bruin-grijze voorvleugels en is minder bont getekend.

Ook zijn er waarnemingen van dezelfde dag uit Leek, Emmen en Rijssen (via waarneming.nl) en een melding uit Roden (pers.med. G.Tuinstra).

Op waarnemingen.nl vinden we ook nog 5 meldingen uit Overijssel tussen 14 juli en 11 augustus 2008. Op de bijeenkomst van Sectie Ter Haar in Lexmond op 18 oktober werden nog 2 exemplaren gemeld: 27 juli in Bathmen (H.Groenink) en 7 augustus in Apeldoorn (J.Kerseboom).

De Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) is in Friesland dit jaar ook regelmatig waargenomen: van juni tot en met augustus zijn zo'n twintig meldingen binnengekomen.

Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga Andy Saunders
Nieuwe soorten voor 2008

De Keizer op visite in St. Nicolaasga.

Op maandag ochtend 28 juli ging ik naar buiten om iets in de container te gooien, zoals gewoonlijk keek in even rond of ik ook vlinders zag. Ik zag een grote oranje vlinder op de vlinderstruik, ik moest een paar keer kijken voordat ik mijn ogen geloofde, dit was iets speciaals, dus ik rende snel naar binnen om mijn vlindernet te halen. Helaas was de vlinder al vertrokken, maar gelukkig kwam hij binnen een paar minuten weer terug, en kon ik hem vangen. Toen ik hem beter kon bekijken, zag ik dat het de Keizersmantel (*Argynnis paphia*) was, en heb ik uiteraard binnen meteen foto's gemaakt.

Keizersmantel
Argynnis paphia
(foto Andy Saunders)

Macro nachtvlinders

Dit jaar heb ik twaalf nieuwe macro nachtvlinders gevangen:

Sesiidae: *Synanthedon*

formicaeformis

(Wilgenwespvlinder)

In 2007 heb ik meerdere malen geprobeerd om met feromonen deze prachtige wespvlinders te vangen, maar helaas zonder succes.

Ik begon te twijfelen of de feromonen wel werkten, maar dit jaar op 28 juni had ik binnen vijf minuten zes exemplaren van *S.formicaeformis* met het net bij het Tjeukemeer gevangen.

S. formicaeformis (foto Andy Saunders.)

Cossidae: *Zeuzera pyrina* (gestippelde houtvlinder)

Op 5 augustus buiten de lichtval zat deze mooie zwart-witte vlinder.

Lymantriidae: *Orgyia antiqua* (witvlakvlinder)

Op 30 september zat een witvlakvlinder op het raam.

Notodontidae: *Harpyia mihauseri* (draak) en *Furcula bifida* (wilgenhermelijnvlinder) In mijn eigen tuin heb ik deze twee nieuwe Notodontidae gevangen. Op 13 mei *Harpyia mihauseri* en op 2 augustus *Furcula bifida*. Beide soorten gevangen met de lichtval.

Geometridae:

Apeira syringaria (seringenvlinder)

Persoonlijk vind ik dit een erg mooie vlinder. Dus was ik erg blij toen ik deze vlinder op 11 juni in mijn lichtval vond.

Eulithis melinata (bessentakvlinder), ook in de tuin gevangen op 1 juli.

Mesotype didymata (pijlkruidvlinder). Op 27 juni bij de Eendenkooi, Tjeukemeer gevangen.

Noctuidae

Parastichtis ypsillon (wilgenschorsvlinder)

Ook op 27 juni bij de Eendenkooi gevangen, maar ook op 3 juni in mijn eigen tuin gevangen.

Xanthia togata (wilgengouduil)

Een van de mooie gele najaarsvlinders. Voor de eerste keer in St. Nicolaasga op 1 oktober gevangen.

Amphipoea sp.

Op 27 juni heb ik een uil van de Amphipoea familie gevangen. Deze uil moet eerst gedetermineerd worden. Maar deze vlinder is zeker een nieuwe soort voor St. Nicolaasga.

Arctiidae: *Tyria jacobaeae*

Echt een verrassing, deze vlinder hoort niet in St. Nicolaasga thuis, maar toch heb ik hem wel gevangen in mijn tuin op 3 juni.

Micro-vlinders

Gelechiidae:

Platyedra subcinerea

Deze micro is zelden gevonden in Friesland. Voor het eerst op Terschelling op 23-10-1995.

Ook een waarmening uit Gorredijk in het jaar 2000.

Nu ook in St. Nicolaasga gevangen op 1 juni 2008 en 3 juni 2008.

Platyedra subcinerea (foto Andy Saunders)

Mutaties ledenlijst

Nieuwe leden:

De heer J. de Jong
Lipomwyk 2
9247 CK Ureterp
Tel. 0512 – 303174

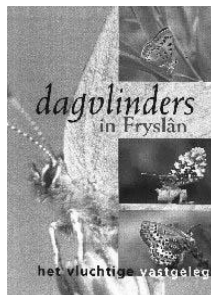
Mevrouw R.Piersma
De Aak 17
9001 HB Grouw
Tel. 0644814677

Adreswijziging:

De heer D.M. Visser
Worp Tjaardastraat 234
8602 XL Sneek
Tel. 0624199663

Afmelding als lid:

De heer A.Postmus
Scharnegoutum

Op de Najaarsbijeenkomst zullen we weer voldoende exemplaren beschikbaar hebben van “**Dagvlinders in Fryslân**“ voor de weggeefprijs van € 5,-. Leuk om cadeau te geven bij verjaardagen etc.

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 8 nov Herfstbijeenkomst NEV te Leiden.
- zaterdag 22 nov Bijeenkomst sectie Snellen te Lexmond.
- zondag 23 nov Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de F
ûgelhelling te Ureterp, aanvang 14.00 uur.
- vrijdag 19 dec Entomologendag NEV te Ede
- zaterdag 17 jan Determinatiedag bij fam. Sinnema te Hemrik, aanvang
11.00 uur.
- zaterdag 14 feb Winterbijeenkomst NEV te Utrecht.
- zaterdag 14 feb Vlinderdag Vlinderstichting te Ede.
- zaterdag 28 feb Bijeenkomst sectie Ter Haar te Schoonrewoerd.
- zaterdag 7 maart Natuurwerkdag Vlinderwerkgroep Friesland.
- zondag 29 maart Bijeenkomst NEV-Noord te Drachten

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
Luut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@orange.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	